

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

ELFTE ÅRGÅNGEN.

Andra häftet.

Innehåll:

	Sid.
11. Nöd och sällskapsnöjen. Af <i>F-n.</i> (Insändt)	73.
12. Moderen og Modersmålet. Af <i>Fredrik Bajer</i>	78.
13. Jeanette Stjernström. Af <i>N. A.</i>	95.
14. Finlands kulturutveckling efter skiljsmessen från Sverige. Af <i>W. L.</i> (Forts.).....	102.
15. I havn efter Storm. Poem af <i>Benedicte</i>	107.
16. Den onämnda. Poem af <i>T. K.</i>	108.
17. Om Kvindestordaad. Af <i>G. A.</i>	"
18. Familjen och Skolan, helsokällor för det sjuka samhället. Af <i>Esselde.</i> (Forts. och slut)	113.
19. Några små franska "interiörer". Af <i>Hanna</i>	127.
20. Småprat om poesi. (Några ax för Småland. Viser af <i>Ad. Recke</i>). Af <i>Esselde</i>	132.
21. Nytt på vår bokhylla. A. <i>Skrifter i Religion och Uppfostran.</i> (Pietism, Rationalism, Statskyrka och Reform. Om Sjelfuppfostran). B. <i>Skönlitteratur.</i> (Rosa Arntson. Milly Lance. Smaaskizzer fra en Islandsreise. Poor Humanity. Flirts and Flirts, or a season at Ryde). C. <i>Periodisk litteratur.</i> (Framtiden. Tidskrift för Lagstiftning. Lagskipning m. m). D. <i>Fornkunskap.</i> (Kort nordisk Gudelære og Oversættelse af vedkommende Dele af <i>Ed-daerne</i>). Af <i>E. K.—F. B.</i> samt <i>Reader</i>	136.
22. Nöden och hjälpen. Af <i>Esselde</i>	151.
Svar på ett spörsmål från Red:n af <i>K. Gisslason</i>	152.
Ur vår Dagbok. Breflåda. Bokförteckning. Anmälan: se omslaget.	

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

11. Nöd och sällskapsnöjen *).

»Vu les funestes circonstances actuelles et les calamités réitérées de la Suède, c'est se railler de la religion et insulter les malheureux, que d'arranger des bals de bienfaisance, favorables, au reste, plus au luxe qu'aux indigents.»

Utdrag ur »en främlings» bref.

Ingen tid torde med mera skäl än vår kunna kallas motsatsernas: på ena sidan nöd och försakelse, på den andra flärd och öfverdåd; här det strängaste fördömande af hvarje verldslig förströelse, der ett helt lif, som blott offras åt nöjets gudar och som uppgår i det tomma intet. Vi frukta alla ytterligheter. Vi lida djupt af att se en nöd, som vi ej kunna lindra, och vi bäfva för öfverdådet, som endast synes bidraga att öka den. Vi vörda allvaret, men vi unna den oskyldiga glädjen ett rum vid dess sida, och långt ifrån att hylla deras åsigt, hvilka betrakta nöjet såsom något i och för sig sjelft ondt, anse vi det tvärtom, så vidt det är uttrycket af en glad, sorgfri och ren sinnesstämning, för ett högst viktigt bidrag till sinnets förädling, äfven när det antager för reflexionen ganska litet tillfredsställande former. Hvad som dock alltid synes oss sårande för vår bättre känsla, är att taga nöjet till medel för att dermed vilja öppna hjertat för nöden. Det är ej blott »att gifva en sjelfvisk handling skenet af en god gerning», utan det är att verkligen gifva menskligheten ett moraliskt fattigdomsbetyg, då man sålunda visar sig icke kunna tro att en af hennes ädlaste känslor, medlidandet, på annat sätt kan väckas till lif och verksamhet. Och om något är att missförstå Herrens sändning af pröfningarna, så måste väl det att *leka bort* de allvarligare intryck, som af dem borde framkallas, vara ett af de svåraste missförstånd, hvarför vi kunna utsätta oss.

Man skall här förgäfves anföra att ändamålet helgar medlen och säga att, då genom sällskapsnöjen stora summor hop-

*) Insändt.

samlas åt de nödlidande och mången riksdaler erhålles, som ej annars skulle framlemnats, detta är en tillräcklig ursäkt, för att ej tala om, huru det så blifvit en sed att på dylikt sätt visa sitt deltagande, att man ej kan bryta med hvad allmänheten en gång lärt sig att betrakta endast med blida ögon, nästan omhulda. Man skall lika fruktlöst fästa vår uppmärksamhet på huru mången arbetare erhåller en behöflig arbetsförtjenst genom dessa glada tillställningar, samt huru landets industri dermed befordras, och att man sålunda hjälper på tvenne sätt, i det att man ej blott lindrar, utan äfven förekommer nöd. Vi skola alltid betrakta detta såsom endast vackra fraser.

Den farliga läran om ändamålets helgande kraft kan lika litet som de stora summorna bedåra vårt omdöme, och seden eger för oss intet värde, ingen betydelse, om den kan bevisas vara en osed, en moralisk kräfta. Det är dock detta, som vi våga påstå denna sed vara, och af en så mycket förderfligare art, som den bidrager att tidigt i de ungas sinnen förvillan begreppen om det sanna och rätta, och att förslöa den ungdomliga finkänsligheten. Vi älska visserligen icke att hos hvarje vid en sådan tillställning dansande tärna misstänka koketteri och sinnlighet, utan tro att äfven dervid oskulden i sinnet lika väl kan bevaras, som under en stillasittande souper, der man af brist på annan sysselsättning tvingas att låna sitt öra åt dagens lumpnaste »on dit». Men hvad vi hos den vid dylika tillställningar åt dansens nöje hängifna tärnan sakna, är denna det qvinliga, oskuldsfulla hjertats naturliga instinkt, som borde göra det för henne omöjligt, att öfverlåta sig åt glädjen, då hon med minsta tanke på den nöd, som framkallat denna förströelse, måste känna sitt hjerta sammanpressas och mera lockas att lyssna till de lidandes suckar, än till dansmusikens brusande toner. Och vi anklaga ej ens henne därför. Hennes obekantskap med lifvets allvar afväpnar oss. Men dem vi anklaga äro dessa föräldrar, dessa mödrar, som ej begagna dylika allvarliga maningar som medel att föra de unga till en sannare uppfattning af lifvets djupa betydelse och så vända deras sinnen till en verksamhet, som kunde göra dem skickliga ej blott att rätt fatta nöden, utan äfven under hela sitt lif blifva samhällets verkliga »sœurs de charité».

För en sådan hjertats daning gifver oss Legouvé en förträfflig ledning i sitt arbete »Qvinnans historia», särskildt i det kapitel, der han visar, huru i hvarje qvinnas uppfostran äfven måste ingå en förtrolig bekantskap med de arbetande klassernas prof-

ningar och lidanden. Och när manas vi väl mera till deltagande än då stora hemsökelse öppna våra ögon för den nöd, hvaraf vi ofta på ganska nära håll omgifvas. Endast genom en sådan bekantskap med lifvets allvar skall qvinnan förstå att rätt bruka nöjet, och måste vi dervid alltid ihågkomma, att om hon i något bör vara mannens lärarinna, så är det i denna svåra konst. Det är här som hon eger i sin makt att förädla, att höja honom, men som hon också kan, genom egen bristande finkänslighet, förqväfva hans bättre känslor; här som hon i mannen kan skapa sig en bundsförvandt i det godas tjenst, men äfven göra honom till en medbrotsling i glömskan af de heligaste pligter. Hvem ansvarar oss dock för att samma unga qvinna, som ej djupare lärt sig att fatta nödens suckar än att hon utan minsta oro i sinnet, för tillfredsställandet af eget nöje, kan dansa ihop några riksdaler åt andras i hunger qvidande barn, icke sjelf, en gång blifven mor, hänförd af de verldsliga nöjenas för ett så illa odladt sinne farliga makt, skall lemna sitt eget barns sjukbädd för att söka ny näring för sitt begär efter förströelser. Kan detta blifva frukten af denna vana att ständigt utvexla lifvets stora allvar i förlustelsernas haltlösa småmynt, och måste hvarje besinningslös förströelse i sin mon dertill bidra, då hafva vi sannerligen med sjelfva vår prisade barmhertighet skapat ett större ondt, än det vi vilja förekomma. Ty bättre är dock att ett folk dör den materiella hungerns död, än att själens och hjertats armod skall lägga det i en andlig dödskamp.

Ej är det genom att i en nödställd och njutningslysten tid uppfinna ständigt nya förlustelser, som man verkligen bereder den rätta hjälpen. Det må synas vara ett nödvändigt medel att äfven framkalla fåfängans och njutningslystnadens gärd i offerkistan; men vi få ej glömma, att enkans med egen försakelse der inlagda skärf har mera värde än de största summor som på sådant sätt blifva samlade och att dessa gåfvor i månget fall endast utgöra ett tillskott till den allmänna nöden, då de ej sällan blifva en källa till eget framtida obestånd för gifvaren, som egentligen ej gifver något, enär han omedelbarligen gör sig betald för sin gåfva. Han gifver sina, kanske lånta penningar, men han gifver icke sig sjelf. Det är dock denna gåfva, som vi äro öfvertygade att Herren med dessa skickelser vill mana oss att för honom frambära.

Man skall säga att åtminstone de, hvilka offra sin tid för alla dessa mera ansträngande sällskapsnöjen, som nu så ofta af dylik anledning föranstaltas, gifva sig sjelfva. Men äfven om vi

här ingalunda kunna misskänna den goda viljan och till och med under sådana omständigheter äfven gerna lemna ett rum åt de konstnjutningar och tillfällen att inhemta ett ökad vetande, hvilka väl kunna förenas med lifvets allvar, så framstår dock ovilkorligen för oss den tanken att hjälpen skulle mångdubblas, om dessa anordnare af prunkande utställningar, dessa deltagare i fattigbale och andra kostsamma välgörenhetsföretag, dervid flärden och lyxen spela en så stor roll, hellre på ett anspråklösare sätt sökte att framlocka de tillfälliga bidragen och deremot använde sina krafter på att ej blott inom sin egen krets, utan äfven bland de nödlidande sjelfva framkalla en verksamhet, som bar varaktigare frukt.

Vi vilja till exempel endast erinra derom, huru i de hem, der hungern utbreder sitt hemska välde, också nakenheten snart framträder och ökar eländet. Huru mycken tid, huru mycken omsorg, som nu förspilles allenast på att gifva nöjet en större omskiftning, en rätt anslående beskaffenhet, kunde ej då bättre användas på att med egna händers verk eller med anlitan af andras arbetsskicklighet bekläda de arma, som tryckas af en så mångsidig nöd; eller ännu bättre, att förarbeta de produkter, som kanske rätt snart inom nödlidande provinser kunde åstadkommas genom lemnade arbetsförlager, hvilka vi dock endast kunna blifva i stånd att gifva, om vi upphöra att på nöjets altare nedlägga så stor del af de summor, som vid sådana sammanskott utgå under den vackra skylten af att endast vara ett offer åt nöden. Man skall likväl säkerligen härvid invända, att vi genom så förändrade förhållanden beröfva alla dessa oss närmare stående arbetare, hvilka af vår flärd, våra förlustelser hemta ett tillfälle till försörjning, en påräknad inkomst. Vi våga dock tro att, med en sådan bättre riktning i vårt eget sinne, vi skulle blifva mera mäktiga att finna lämplig sysselsättning för de arbetskrafter, som nu vid våra förströelser endast tagas i anspråk för beredande af förfinaade sinnliga njutningar, utan att den ögonblickliga vinsten ersätter den nöd, som arbetaren ofta under långa mellantider måste lida, derigenom att vi offrat alltför mycket åt fåfängan och flärden, för att kunna utan afbrott gifva sysselsättning åt den verkligt gagnande arbetsskickligheten. Och huru litet landets egen industri i större skala drager någon fördel af våra dyrbaraste nöjen, derom kunna vi lätt förvissa oss genom den hastigaste öfversigt af de utgifter, som för dem göras. Utan någon djerf beräkning torde nemligen kunna påstås att minst två tredjedelar af

de ssummor vid sådana tillfällen utgifvas, tillfalla utländingen såsom betalning för usla tyger, söndertrasade för aftonen, för smycken af samma ädla kvalitet som våra fönsterrutor, för utländska viner och matvaror, köpta på bekostnad af det torftiga bröd, som naturen till och med dessa senare år i knappaste mått gifvit oss. Och att ej ens de industriidkare, som af alla dessa utländska varors förbrukning skulle hafva sin utkomst, derigenom synnerligen understödjas, tyckes bäst visa sig af deras nu i de flesta fall ganska betryckta ställning.

Men ett närmare berörande af dessa förhållanden skulle föra oss in på områden, der större krafter tagas i anspråk, och in på frågor, som stå i närmaste samband med tidens stora national-ekonomiska utvecklingsarbete. Vi vilja därför här endast nämna, att man redan för hundra år tillbaka i varma stridsskrifter tvistade derom, huruvida yppighet och öfverflöd bidraga till ett lands välmåga eller undergång. Theoretiskt tyckas vi ej hafva kommit till någon bestämdare åsigt, då båda meningarna hafva sina ifriga försvarare, men praktiskt synes deremot vår nation rätt ögonskenligen vilja visa det hushållningssystems menliga inflytande, der intet afseende fästes på förhållandet mellan tillgångar och utgifter.

Hvad vi, oberoende af all nationalekonomi, städse måste ihågkomma, är att det gifves en högre, kristlig hushållningslära, som undervisar oss, huru vi till vårt eget gagn kunna hjälpa nöden. Och det är genom henne som vi manas att sjelfva, om så erfordras, försaka allt hvad ej till livets nödortft är behöfligt, för att dermed hjälpa de lidande, och som vi bjudas att spara så väl kostbara nöjen som enklare tidsfördrif till dess vi kunna njuta dem med full känsla deraf, att ej nödens jemmer lägger någon malört i njutningens bägere.

Först då våra gåfvor så frambäras få de sin gudomliga hallstämpel. Och att sådana gåfvor både kunna göras och, tack vare Herren! af månget ädelt hjerta äfven i våra dagar göras, derpå kan från förra årets nöd i Norrland månget efterföljansvärdt exempel anföras. Så t. ex. känna vi huru, för att bidraga till lindring af denna nöd, en i Tyskland bosatt familj med nära släktförbindelser i Sverige, då dess tillgångar ej medgåfvo någon direkt penningupppoffring, genom försakande af socker i sitt kaffe, samlade en ej obetydlig skärf, som hit öfversändes. Det är så som äfven den fattige kan hjälpa den fattige, och som de skatter skapas, hvilka hvarken rost eller mal förderfva.

Man skall säga: detta är alltför vackert! — men låta det blifva dervid, ty alltjemt skall verlden med de njutningslystne romerske ynglingarne tänka: »Periculosum esse in tot humanis erroribus sola innocentia vivere» *). Och så skola vi vid sjelfva den öppnade grafven dansa ihop penningar, om vi kunna begagna nöden som täckmantel för vår förströelselusta.

Dessa ord torde anses allt för stränga. Vi skulle kanske ej heller under en rådande nöd velat uttala dem, då vi möjligen synas dermed vilja taga det framräckta brödet från de nödlidande, om ej den tid af året snart vore tilländalupen, under hvilken nöjet företrädesvis är den kraft som öppnar hjertats dörr. Vi hafva då trott det ej vara allt för vågadt att söka fästa en allvarligare uppmärksamhet på den skärande disharmonien mellan en skriande nöd och glädtiga förströelser. Det djupa allvar, som med eller mot vår vilja alltmera gifver sin prägel åt tiden, skall ej tillåta att vi längre tillsluta våra hjertan för den djupa betydelsen af sådana olyckor, som hela provinsers hungersnöd, utan måste vi dock slutligen deraf hemta mera lärdom, än vi hittills tillignat oss, och med andra medel än nöjen söka att läka samhällets sår.

F—n.

12. Moderen og Modersmålet.

»Moders navn er en himmelsk lyd.»

N. F. S. Grundtvig.

»Du skal værne om språget i børnenes mund, det er moderens mål, det er dit.»

Mads Hansen.

Kærlighed till moderen er barnets første højere, åndigere følelse, — og hvor mange vandrer ikke fra vuggen til graven uden at få nogen anden kærlighed gengældt end denne!

*) »Att lefva blott på sin obrottslighet vore under så många mensklige svagheter en vådlig belägenhet.»

»Moders røst er den spædes fryd», siger derfor med rette den gamle skald, af hvis dejlige kvad »Modersmålet» det første ordtag er lånt ovenfor; og med rette tilløjer han, at den

»og glæder, når issen gråner.
Sødt i lyst og sødt i nød,
sødt i liv og sødt i død,
sødt i eftermælet!

Moders røst er den vuggesang,
der huer os bædst af alle,
modersmål har en himmelsk klang,
når børnene »moder» lalle».

Men er det ikke tillige højst mærkværdigt, at modernavnet, denne »himmelske lyd», er den første lyd, som det er muligt for det spæde barn at udtale eller dog fræmstamme! *M*-lyden er så let at fræmbringe, at den dannes ved ikkun at lade luften udstømme, uden engang at lukke munden op. *M* er også det første bogstav i modernavnet, hvad ænten det så er en nordbo eller en sydbo, der taler; således var det tilfældet langt, langt imod øst, endog for flere tusend år siden, hos de gamle indiere, hvæs språk, sanskrit, er det ældste, vi kender, — og således er det tilfældet langt, langt imod vest, den dag idag, hos værdens nyeste folk, amerikanerne, der taler det nyeste egenlige språk, engelsk. Er det ikke mærkværdigt? Kan det være tilfældigt? Ligger heri ikke en himmelsk, en guddomlig styrelse? —

Men kan det være tilfældigt, at vi kalder vårt eget språk, vårt barnespråk, vårt fødelands, vårt kære hjemlands språk: *modersmålet*? Kunde vi ikke lige så godt have kaldt det »fadersmålet»? Vi siger jo dog: *fædrelandet*?

At det ikke er tilfældigt, at det ikke er ligegyldigt, — at det tværtom er vigtigt at indse, hvilken dyb mening, der ligger i ordene: *Modersmålet* og *Fædrelandet*, hvært for sig og begge stillede side om side — ja, til at udvikle dette, så at det stod klart for enhver, klarest dog for enhver moder, for enhver kvinde, — dertil vilde jeg ønske mig tankekraft og herredømme over mit modersmål. Ti, stod det kun klart for enhver moder, hvilken *magt* hun har, hvilket *ansvar* hun har, og — først af alt — hvilken *pligt* hun har til »at værne om språget i børnenes mund», da vilde det også stå bædre til både med *Modersmålet* og med *Fædrelandet*.

Det er vel nærmest gennem moderen, at barnet lærer at ælske faderen; men det er i ethvert tilfælde gennem modersmålet, at kærlighed vækkes til fædrelandet. Fædrelandet? — det er ej alene selve landet med dets marker og enge, skove og søer, bakker og bjerge, — landet, hvori våre fædre levede og virkede for os, og hvor vi skal leve og virke efter dem, — nej, det er også disse forfædre selv og tillige deres efterkommere, — altså *både* land og folk i förtid, i nutid og i fræmtid. Hvad man ikke kender, kan man jo imidlertid heller ikke ælske. For at lære at ælske vårt fædreland med alt, hvad dertil hører, må vi først lære at kende det — det er klart nok. Men vejen til at kende *os selv* — det vil sige: vårt land og vårt folk — vejen til *folkelig sælvkendskab*, den går netop igennem *modersmålet*; ti ingenstæds afspejler vårt folks ejendommelige livsførelse på fædrelandets grund, lige fra åldtidens til nutidens dage, sig så klart og så tro som i modersmålet, vel at mærke: set som et sammenhængende levende hele, således som det har udviklet sig fra de ældste til de nyeste tider. »Språget er den umiddelbareste udstømning og det egenligste udtryk af et folks åndelige liv», siger den gamle dannemand *Flor* *), Grundtvigs højre hånd ved grundlæggelsen af den første af alle danske folkehøjskoler, og *Grundtvig* selv har sagt, »at et *folks modersmål* er det levende udtryk for dets hele *ejendommelighed*, så at alt, hvad man kalder *originalitet* hos et folks største lys, har også sin *livsrod i modersmålets*. Nu kunde man jo vistnok indvende, at disse mænd på hvis myndighed jeg (af brøst på egen) har støttet mine ord, kan dømme galt ligesom andre dødelige. *Et* må dog enhvær indrømme *Grundtvig* og hans tilhængere, man må i øvrigt tænke om dem hvad man vil, — og det er, at han og hans tilhængere i alt, hvad der gælder vækkelse til *folkeoplysning*, har et mærkværdigt greb på at finde de formålstjænligste midler; og hovedmidlet har jo netop været: at *lære folket at kende sig selv*, og det ej alene ved at oplyse det om dets lands natur og historie, men tillige, og ikke mindst, om modersmålet, som jo i sig bærer og gemmer alle folkelivets frugter, og som i sig selv er vejen til alt det øvrige. Og her har vi ikke længer nødig at støtte os til ord, til andres udsagn; ti selve kændsgærningerne taler, og kændsgærningerne er her det sande og sunde folkeliv, som er vakt i og ved og omkring hine højskoler. — Det er jo

*) Se fortalen til »Håndbog i den danske literatur» (6:te udgave, Kbh 1866), som også indeholder »Prøver af svenske forfattere».

også naturligt, at det første vilkår for at kunne virke i og med og for sit folk — er at *kænde* det; men vejen dertil er allerførst *modersmålet*, der således er *grundlag* for al i sandhed *folkelig dannelse*; — og enhver moder ønsker dog vist, at hendes barn må blive et godt og virksomt medlem af det samfund, hvori det skal leve. — Disse ord må nu ingenlunde mistydes, som om der ikke gaves nogen højere dannelse, og som om der ikke gaves noget dybere grundlag. Trons grundlag må naturligvis være det dybeste, og det er fælles for alle folk; endnu inderligere ønsker derfor en moder, at hendes barn må blive et troende menneske. Jeg kan derfor også af hele mit hjerte slutte mig til *Holbergs* ord, at et barn bør oplæres »først udi gudsfrygt og gode sæder, dernæst i landets språk, og endelig allersidst udi *fræmmede* tungemål».

Endnu — 122 år efter, at *Holberg* nedskrev disse ord — kunde de allerfleste mødre have godt af at tænke alvårlig over, hvor farligt det er, eller kan være, at proppe et barn med tyske og franske »gloser», inden det endnu har lært at bruge sit eget modersmål rigtigt og smukt. Endnu søges der tit i bladene efter tyske barnepigter og franske lærerinder; derfor ser man også endnu så tit små tyske papegøjer eller franske abekatte istædenfor sunde og naturlige nordiske menneskebørn; og derfor er det vel også, at våre gader endnu vrimler af »spradebasser» og »petits-maitres» istædenfor alvårlige, virkelystne og viljestærke unge mænd, såvelsom af pyntede modedukker og hvad *Paludan Müller* kalder »døgnets flaner» istædenfor »fromme, stærke kvinder». I de fleste højere pigeskoler lægges endnu altfor megen vægt på fræmmede språk med tilsidesættelse af modersmålet; og i de højeste samfundslag vil man endnu nødig give en kvinde tillægsordet »dannet», når hun ikke er »perfektjoneret» i 3—4 levende språk, vel att mærke: *fræmmede*; ti det regnes på nogle stæder endog til »højere dannelse» at tale sit modersmål med fræmmed »accent», med en mængde indblandede fræmmede ord og væendinger og med de groveste synder imod modersmålets egen språglære. Det er jo, som om man trode, at et menneske ikke kunde blive »dannet» ved sit modersmål alene. Vel kan det være godt, efter tid og ævne, *tillige* at kunne fræmmede språk; men et menneske kan være både lykkeligt og »dannet» foruden dem, — og med rette har *Grundtvig*, for 30 år siden, fræmhævet, at grækerne (i åldtiden), »uden at kænde noget andet språk end deres eget, opnåede ikke alene en *borgerlig*, men også en *viden-*

skabelig dannelse, som de lærdeste endnu beundre» («Skolen for livet» s. 63). Ti det må vi aldrig glemme, at

»Modersmål er vårt hjertespråk,
kun løs er al fræmmed tale.
Det alene i mund og bog
kan vække et folk af dvale».

Og det alene kan vække et barn til sand mand eller til sand kvinde: det vilde være let at vise, at alle våre mænd og kvinder, konger eller krigere, statsmænd eller vismænd, videnskabsmænd eller digtere, — alle våre historiske personer, af hvem vi er stolte, næsten uden undtagelse, har ælsket sit modersmål. Er det ikke også naturligt? Igennem modersmålet har de lært at kende og ælske sit eget folk, derved har de fået lyst og kraft og iver til at virke for det, kæmpe for det, ofre det sine bædste kræfter, ja, endog sit liv. Det er derfor også naturligt, at det netop var *Rask*, vår største språkgransker, som sagde: »Sit fædreland skylder man alt, hvad man kan udrette.» — Man taler om, at en kærlighed eller anden følelse er »indsuget med modermælken», og nogle påstår, at et barn, som har haft amme, tit kan ælske sin egen moder mindre. Er det ikke ligeså med språgene, modersmålet og de fræmmede? Og kunde man ikke tit sige, at *kærligheden til fædrelandet er indsuget med modersmålet?*

Når vi har givet vårt eget folks språk navn af modersmålet, da er det sket for at udmærke det fræmfor alle andre språk som det, vi skal ælske mest, på samme måde, som barnet ælsker sin moder højst af alle mennesker. Moderens indflydelse på barnet i dettes første alder er tit umådelig stor; det er grunden til hendes store ansvar. Vil hun tidlig indpode barnet den sande kærlighed til fædrelandet, da er folkets språk i dettes reneste og smagfuldeste klædebon det frø, hvoraf hin kærlighed af sig selv kan opvåkse og modnes i årenes løb. Språget afspejler folkets livsførelse; men vi ved jo, hvorledes spejlbilledet afhænger af spejlet. Således også med språget: et skodesløst eller urent språk giver kun et vrægebilled af folket. Dog — det må indrømmes — kan jo selve folket, til visse tider eller i en eller anden henseende, være et vrægebilled af, hvad det *borde være*. Skal moderen da også lære sit barn språget, ikke

som det *er*, men som det *borde være?* — Dette kildne spørgsmål drister jeg mig ikke til at løse; jeg må overlade enhver forstandig moder heri at handle efter bødste indre overtødning og selv at skønne, hvor vidt hun tør gå. Heri vil kærlighed til sit barn på den ene side og til fædrelandet og modersmålet på den anden være hendes sikreste ledestjærner.

Hvad derimod ingenlunde er noget spørgsmål, det er, at det — fremfor meget andet — er *vigtigt for moderen at kende modersmålet*, ikke alene som det tales eller skrives af »folk, som de er flest», men således som det *bør* tales og skrives. (Når vil det store, men retfærdige, krav, som ligger heri, dog ske fyldest i våre kvindelige skoler?!) Det er imidlertid ikke nok at *kænde*, at *vide*, hvorledes det bør være, — nej, hun må selv kunne *gøre*, hvad hun vil lære barnet.

Når en kvinde virkelig vil være barnets trofaste lærerinde i modersmålet, da er der heller ingen tvivl om, at hun fra naturens hånd er udrustet med større gaver, end den ømmeste fader endog med lang og utrættelig flid vilde kunne give sig selv. Kvindens finere taleredskaber gør hende særlig skikket til at danne lyden; og udtalen er jo det første, som læres. Dernæst har kvinden sædvanlig mere smag og skønhedssans, hvad der er så vigtigt ved valget af ordene. Endelig er det muligt, at hun i sin kærlighed og moderomhu vil have lettere ved at vænne sig af med et fræmmed ord eller en styg talemåde, som barnet ikke bør høre; ti *høre* og *lære* er tit det samme i denne første undervisning.

Det følger jo imidlertid af sig selv, at slig *færdighed i modersmålet* (i en ny og højere mening) ikke fås for så godt køb, at det er tidsnok at tænke derpå som på så mange andre ting i fræmtiden, hvorom man siger: »den tid den sorg!» Nej, alene til en rigtig og smuk *udtale* kræves mange års vedhåldende øvelse, og endda når man aldrig fuldkommenheden. Der vilde rimeligvis hengå endog flere hundredår, inden vi her i Norden lærte at udtale vårt modersmål så godt, som franskmændene udtaler sit. I flere hundredår har jo næmliq franskmændene øvet sig i rigtig og smagfuldt at udtale sit, medens vi har øvet os i — *deres*, og i flere andre *fræmmede*, men derimod *ikke i vårt eget*, hvilket vi har sat en falsk ære i at tilsidesætte. Kunde vi endda, til at börje med, nå så vidt, at enhver »dannet» vidste, hvilke medlydstegn i et ord bør eller ikke bør høres i udtalen. Dette er næmliq et af de vigtigste hensyn til talens

tydelighed i det hele taget. Et språgs medlyd kan lignes ved de faste sider i et kar, hvori selvlydene indesluttet som den flydende vædske. Når man nu borttager eller gennemborer disse skillevæge, flyder de ulige vædske (her selvlydene) jo ud i hverandre. På samme måde er det meget vanskeligt at forstå nogen, som sløjfer medlydene, ligesom sluger dem, æder dem op eller udtaler dem skødesløst. Af samme grund forstår en svensk, som aldrig før har hørt dansk, lettere en almuesmand fra Vest- eller Sønder-jylland end en københavner; ti hin udtaler medlydene skarpt, denne ikke. Den stokholmske udtale skal heller ingenlunde være den bedste svenske; men derom kan jeg ikke dømme. Det ved jeg kun, at den danske såkaldte »dannede» udtale er slet. At vi »sluger» mange bogstaver, hvorved tungemålet får en uskøn blødhed, noget, som alt vår smagfuldeste digter *Öhlensläger*, har haft et åbent øje for. Da han således i sit sidste værk siger:

»Hvært språk har sit, hvorfor en skjald må kæmpe;
den tyske må det altfor hårde dæmpe;
den danske jage må med skarpe kanter
det bløde bort, med stærke konsonanter.»

Og *Tegnér*, som dog ælskede det danske skaldskab så højt, — han, som udtalte, at »söndringens tid är förbi», — han har dog måt tilstå om *det* danske tungemål, som han kendte (o: det såkaldte »dannede»):

»Mig behagar du ej. För veklig för nordiska styrkan,
äfvén för söderns behag mycket för nordisk ännu.»

Men jeg tør ikke længer dvæle ved udtalen, hvorom jeg kun havde isinde at give nogle få og små og spredte vink.

Et andet krav, som med rette kan stilles til enhver *kvinde*, der i framtiden ønsker at kaldes »dannet» (i en ny og sandere mening), og — til enhver *moder*, som vil være sit barns første, omhyggeligste lærerinde i modersmålet, — det er kravet på *renhed* i språget. At spække talen med en mængde unødvendige fræmmede ord er en af vår tids største skødesynder, og jo højere vi kommer op i de »dannede» samfundslag, des værre bliver det, det er dog virkelig falsk dannelse. Men »vanen er en anden natur», og så vant er man bleven til dette unordiske kragemål, at de, som forstår at »skille klinten fra hveden» i språget og ikke, imod bædre vidende, vil »tude med de ulve, de

er iblandt», — de bliver udlete, som om det var disse, der var på vildspor og ikke hine. »Den ler dog nok bædst, som ler tilsidst», står der i en af våre gamle kæmpeviser, — og det kunde måske være meget lærerigt for en del af våre læserinder i et lille brudstykke af den danske literaturhistorie ligesom at se sig i spejl. For noget over 100 år siden lo man i København ad dem, som vilde udstøde de mange franske ord, hvoraf språget vrimlede: nu derimod er de dengang leende blevne de latterlige. En forfatterinde, som dengang var »på moden», men nu næsten er glemt, *Charlotta Dorothea Biehl*, skrev 1765 skuespillet »Hårkløveren». For at gøre nar ad den tids språgrensere har hun ladet deres ny ord trykke med særegne bogstaver; og således lærer vi, at ord, der nu er så gængse i dansk som *fjordom* (fransk: *prévention*), *forglemme* (fr.: *oublier*; man sagde: *oubliere*), *ærefrygt* (respekt, tysk: *Ehrfurcht*: på svensk har man endnu det gode gamle »vördnad»), *omdömmе*, *smag* (om konst), *beundre* (admirere), *genstand* (objekt, tysk: *Gegenstand*, sv.: *föremål*), *skön ånd* (bel-esprit), *konstdommer*, *overdreven* (outreret), *vindesygge*, *virksom* (aktiv), *bisager*, *bestræbelse* (tendens), *for-nemmelse* (impression), *lidenskab* (affekt eller passion, sv.: *lidelse*), *besjæle* (animere), *afsnit*, *indsigtsfuld* (intelligent), *overlæg* (sv.: *öfverläggning*) o. s. v. — disse ord måtte for 100 år siden møjsomt kæmpe sig fræm; så ny er de.

Løvrigt må det indrømmes, at heller ikke alt det ny, som trængte igennem, var godt. Man lånte dengang mest af tysk istædenfor at øse af de rige hjemlige kilder, som vi har i Nordens åldspræg, dets almuesmål og yngre bogmål (svensk og dansk-norsk, som gensidig kan hjælpe hinanden). Derfor må meget af den tids språgrensning gøres om igen nu, da vi har uden sammenligning bædre hjælpemidler, ja nu, da der først er skabt en egenlig nordisk språgvidenskab af *Rask*. Uden at ønske vore unge kvinder gjorde til lærde språgmestre — må man dog ønske dem tilstrækkelig kyndighed i sit modersmål for ikke at bruge *unødvendige* fræmmede ord med tilsidesættelse af ligeså gode indenlandske. Hvo, som gør det, viser, at det fræmmede ord ligger en nærmere end modersmålets eget; men fra fræmmede ord til fræmmede tanker er kun så kort: ordet er tankens klædebon. Således viger med sansen for modersmålet også sansen for det folkelige, det fædrelandske, — og dette svage syn på »det egenligste udtryk af et folks åndelige liv» (Flor), på det rene modersmål med al den kraft, det gemmer i sagn og i sang, i bøger og i tale, til sand

folkelig opfostring, — dette svage syn, siger jeg, går i arv fra moderen til børnene; og hele efterslægten, hele fædrelandets fremtid kommer omsider til at lide derunder. — Det koster imidlertid også lang og ihærdig øvelse at lære at tale og skrive sit modersmål så nogenlunde rent, som det i et vist givet øjeblik af dets udvikling er muligt, vel at mærke: når man fra sin barndom har været vant til det urene, ja endog til at holde det gale for rigtigt; — »ligesom den, der aldrig har haft noget *musikalisk instrument* i sin haand, lærer langt snarere at spille efter noder, end en gammel bierfejler» (dålig spillemand), således vil derimod efterslægten med lethed komme efter det ny; det vil falde den naturligere, end det gamle i vår barndom faldt os. For fræmtidens skyld bør derfor nutiden tage sig sammen med kraft. Men fræmtiden tilhører børnene, — og hvo har større indflydelse på børnene end moderen!

Med hensyn til språgrenhed, eller snarere: språgheden, har svenske og dansk-norske næppe noget at lade hværandre høre. Det er imidlertid så let for os at se skæverne i våre brødres øjne, medens vi tit er blinde for bjælkerne i våre egne; ti, hvor svensk har et unordisk ord, har dansk-norsk sædvanlig et tilsvarende nordisk og omvendt. Vi opdager så let de fræmede ord i våre brødres mål, fordi vi sædvanlig ikke selv har de samme; men vi glemmer, at vi har andre, som *vi* er blinde for, men som *de* ser så meget tydeligere. Når danske hører et svensk barn sige: »adjö, mamma», så gör det et stygt indtryk; ti det er jo mer fransk end nordisk. Tænk engang: »moders navn», den første lyd, som barnet lærer at fræmstamme, er i Sverige et fræmed ord!*) Et dansk barn vilde i samme tilfælde sige: »farvel moder!» Hvis en svensk moder vilde lære sit barn det samme, da vilde hun ikke gøre dets språk dansk, men nordisk. Sandheden byder at tilføje, at det vel næppe er en menneskealder siden, man i adskillige danske hjem kunde høre det tyske »Mutter» i barnets tale til sin moder. Til gengæld skal de svenske også have æren for trofast at have håldt på det gamle »faster» (faders søster) o. lgn., medens det i alle »dannede» huse i Danmark heder »tante», altså ens om faders og moders søstre. Ellers gælder det i almindelighed, at, medens

*) Vi tillåta oss här erinra att enl. resandes uppgifter bondbarnen på Island säga Mamma, samt hemställa till hrr språkkännare huruvida ej detta ord kunde visas vara ett af de gammalnordiska, som vi svenskar längst bibehållit.

de danske mest smykker (?) sig med tyske lånte fjær, så har de svenske en vel så stor forkærlighed for de franske. En dansk kalder sine forældres søskendes sønner: »fætttere» (som er tysk), en svensk kalder dem »kusiner» (fransk). Omvendt skal man ikke let finde, at et tysk-svensk ord svarer til et fransk-dansk. Det sædvanligste er derimod, at hvor svensk har et fransk, tysk eller latinsk ord, har dansk-norsk et tilsvarende godt nordisk; og omvendt: hvor dansk-norsk har et tysk, fransk eller latinsk, findes det tilsvarende nordiske endnu i svensk. Foruden ovenstående skal endnu følgende efterdømmer nævnes:

til tysk-svensk:		nordisk:	
<i>gemensam</i> }	svarer	{	<i>fælles</i>
<i>ungefär</i> }			<i>omtrent</i>

i dansk-norsk.

til latinsk-svensk:

<i>prester</i>	{	»	{	<i>yde</i>	»
<i>elektor</i> (til rigs-				<i>vælger</i>	

dagsval)

til tysk-dansk:

<i>begynde</i> }	»	{	<i>börja</i>	i svensk.
<i>empfindtig</i>			<i>ömtålig</i>	

til fransk-dansk:

<i>repräsentant</i> }	»	{	<i>ombud(sman)</i>	»
<i>disträit</i>			<i>tankspridd</i>	

til latinsk-dansk:

<i>privat</i> }	»	{	<i>enskild</i>	»
<i>honorar</i>			<i>arvode</i>	

Kunde svenske, på den ene side af Sundet og Kølen, og danske og normænd, på den anden side, samtidig blive enige om at putte alle sine fræmmede ord i en stor pose, binde en møllesten til den og endelig styrte den i havet, — da vilde deres modersmål ikke blive fattigere, — nej det vilde tværtimod blive langt, langt rigere; det er ligeså vist som, at en mønt af rent guld er mere værd end en af samme størrelse, der er stærkt blandet med kobber. Svenske og dansk-norske kan jo næmlig, uden selv at miste det mindste, låne hværandre de nordiske ord, som måtte fattes efter denne renselse. Og hændes det en sjælden gang, at begge bogmål har fræmmede navne til samme ting, vil de rige og kærnesunde almuesmåls og det gamle kraftige åldsprågs ordforråd, i sambånd med modersmålets evigunge språgdannende ævne, dog aldrig svigte med sin hjælp. Desuden er intet af de gamle nordiske ord »fræmmed» for noget af språgene; det følger jo ligefræm

af Nordens oprindelige språgenhed*). Danske og svenske har altså i språglig henseende meget at lære hvarandre. Den lige så ivrige som udmærket dygtige *N. M. Petersen*, Rasks efterfølger, gik endog så vidt, at han i sine forelæsninger over nordiske språk på Københavns universitet, endnu i Kristian VIII:s dage, lod følgende ord falde:

»Vi have nu i over tre hundrede år fortysket vårt språk; lader os nu, eftersom ingen lever ved sig selv alene, men i og med andre, i hundrede år forsvenske det! Vi have ved at fortyske det taget hvad vi kunde få, vi have ikke taget urten af drikken, men bærmien, ikke kronen af blomsten, men affaldet, skrabet, det sletteste vi stødte på, ligefra durchlauchtigheder til dyvelsdræk; lader os nu forsvenske det, men lader os gøre det med bevidsthed og med smag! lader os ikke tage det slette, det skæve, men det bedste, det ædlest, det mest ægte nordiske og det udtryksfuldeste, vi kunne finde deri! Digteren skal foregå os, men vi ville følge ham. Da skulle vi kunne lade naboskabet afveksle med grandskab, indfald med huskud, historie med hævder, geni med snille; da skal vårt tungemåls lynde vårde storladent og grant, vår lånte kultur vårde selvmyndig odling; og når vi således fuldgøre vår tids æmne, skulle vi selv have glæde deraf og våre børnebørn velsigne os derfor**).

N. M. Petersen bruger dog et let mistydeligt udtryk, når han tilråder at »forsvenske» det nuværende danske blandingsmål. At rense dansk ved hjælp af de ægte nordiske ord i svensk kan lige så lidt kaldes at »forsvenske», som det vil være at »fordanske» svensk, når ægte nordiske ord optages fra dansk. Det er jo næmlig det fælles nordiske, som i begge tilfælde sættes istædenfor det fræmmede; derved bliver jo både dansk og svensk gjort mer nordisk, det bliver ført nærmere til sin egen oprindelige natur, — og derved kan det jo kun vinde i renhed. Ved at blive mer nordisk bliver både dansk mer dansk og svensk mer svensk, og dog kan dansk renses ved hjælp af svensk og svensk ved hjælp af dansk, ligesom den ene hånd vasker den anden. —

Men nu bliver de ærede læserinder, som har haft udhåldenhed nok til at følge mig så langt, vist snart utålmodige. Hvor vil jeg føre dem hen, hører jeg dem spørge. Jeg vil dog alligevel friste dem til at blive lærde språgmæstre, mener de vist.

*) Således kan det påvises, at »*börje*» först i det 15:de hundredår kan være tabt i dansk bogmål; »*efterdömmen*» (for halvlatinsk »*exempel*») gjenfindes i en tale af den lærde *J. Eriksen* 1767; »*göremål*» (for »forretning») i Københavns universitets journal 1797; »*ombud*» og »*ombudsmand*» endog i danske låve for næppe 30 år siden.

**) Indbydelseskraft til Københavns universitets fest d. 9/10 1861 s. 47.

Nej, og atter nej! — jeg stiller ikke så store krav, — jeg ønsker kun, at de, *for børnenes skyld*, vil lære at se på modersmålet som på et *nordisk tungemål*, — med andre ord: at de vil lære at indse, at alt det ejendommeligt skønne og kraftige, alt det høje og ædle, som modersmålet gemmer i ord og vendinger, det er ikke særlig svensk eller dansk eller norsk, men fælles nordisk. Tages dette bort, bliver intet andet tilbage end alle de lånte fræmmede fjær. Men det er umuligt, at det ejendommeligt nordiske helt kan svinde, — dertil har modersmålet af naturen for megen kraft i sig. Vårt modersmål er lig en nordisk skjoldmø, som kun *vi* har vanprydet med de nyeste fræmmede moder såsom: »chignon» og »crinoline». Hvilken smagløshed! Nej, det er netop denne falske pynt, som skal rives af hende, — og hun vil atter stå fræk i sin fulde, sin oprindelige skønhed.

Nej, — jeg ønsker kun, at Nordens kvinder, *for børnenes skyld*, for at kunne give dem samme syn, — må lære at se på broderrigerens tungemål ikke som på et *fræmmed* språk; ti *det er det ikke*. Svensk og dansk er lige så lidt to hinanden fræmmede språk som engelsk og skotsk, som nordtysk og sydtysk, som toskansk og siciliansk eller som to græske språggrene var det i åldtiden. At svensk og dansk-norsk bogmål ikke er to språk, men kun *to grene af samme språk*, — det er noget, som dyrkere af nordisk språkvidenskab for længe siden har indset. Men det samme må Nordens kvinder kunne indse uden at vandre et skridt på den videnskablige vej. Er der da noget stød i verden, hvor nogen alene ved hjælp af sit modersmål kan gøre sig forstået af andre, som aldrig har lært andet språk end sit eget modersmål? Kan ikke svenske gøre sig forståede af danske og normænd, såvelsom disse af hine, uden at have lært noget nyt tungemål? Hvorledes vilde det derimod gå en tysker blandt svenske, eller danske, som vilde tale sit modersmål til franske? Det er tit vanskeligt nok, vil en og anden måske indvende, at danske og svenske forstår hværandre. Det er også tit vanskeligt nok, at en københavner forstår en vestjyde (de er dog begge danske) eller en stokholmer en dalkarl (de er dog begge svenske). Der- som alligevel københavnsk og vesterjysk kaldes dansk, — og stokholmsk så vel som dalmålet svensk, — hvor meget mer må da ikke dansk-norsk og svensk bogmål regnes til samme språk! — hvor langt nærmere ligger de ikke hinanden! Den fulde sandhed er næmlig, at det ældgamle nordiske tungemål ingenlunde har skudt sig ud i to eller tre grene alene, men derimod i ligeså

mange, som der er landskabsmål i Norden, — og det er to af disse landskabsmål, som i tidernes løb har uddannet sig til bogmål, det svenske og det dansk-norske. Derfor hører svensk så vel som dansk-norsk og dansk-norsk så vel som svensk til enhver nordbos *modersmål*.

Dette må enhver moder, enhver kvinde, der ikke med vilje lukker øjnene, kunne indse — ikke alene uden at gå et skridt på den videnskabelige vej, ikke alene uden at gå et skridt ind over broderrigets grænser, men uden at gå et eneste skridt udenfor sin egen dør. Hun har kun nødig, med god vilje og uden fordom, at give sig til at læse noget, som er skrevet i broderrigets bogmål. I førstningen falder det hende vel lidt vanskeligt at vænne sig til retskrivningen, som endnu er så ulige i de nordiske bogmål; men den hindring overvindes snart. En større hindring er det, at hun møder ikke så få ukendte ord, — hun kan ikke gammel-islandsk, som næsten i alle tilfælde vilde være hende en sikker nøgle, — hvis hun er født og opdragen på landet, kan hun derimod ikke så sjældent have gavn af sit kendskab til almuens tale i barndomshjemmet, — snart må hun dog ty til (ordbogen *): der findes virkelig i hvært af bogmålene henved 3—4000 ord, som i det ene afviger fra de tilsvarende i det andet, ænten i æmnet, eller i dannelsen eller i meningen; men det ene leder tit til det andet, efter nogen tids forløb kan hun af sammenhængen slutte sig til meningen af næsten alle ord, og der kan gå uger, ja måneder, da ordbogen aldeles ikke tages fræm, — og inden hun ved et ord af det, læser hun svensk som dansk eller dansk som svensk, det vil sige: som sit *modersmål*, hvilket frændemålet jo også hører til.

Og nu til alle de ærede læserinder et oprigtigt spørgsmål, som kræver et ligeså oprigtigt svar! — Er der ikke noget unaturligt i, at man tit plager et barn år for år, ja *flere timer daglig*, med at lære det tysk, engelsk, fransk og andre fræmmede språk, medens man aldrig, eller kun yderst sjældent, giver det de ikkun få timers vejledning, *i et og alt kun få timer*, som er nødvendige for at åbne det adgangen til *de rige bogskatte* med næring både

*) En lille »Dansk-Svensk Ordbok med synnerligt hänseende till olikhet i stam, utbildningssätt och bruk» udgaves 1861 af *J. G. Ek* i Lund og en tilsvarende »Svensk Ordbog for Danske og Norske» udgaves 1865 af *A. Larsen* i København. — Endelig har foreliggende afhandlings forfatter 1867 for at vise, hvor nær de to bogmåls former ligger hværandre, sammenstillet disse så tæt som muligt (de tilsvarende lige under hinanden) i »Grunddrag af ordbøjningen i det svenske og det dansk-norske bogmål».

for hjærte og for ånd, som findes i frændemålet, det, som dog ligger nærmest, ja er en del af modersmålet? — Er det, fordi adgangskårtet fås for så godt køb. — er det derfor, at man er for »fornæm» til at give denne billige afgift i tid og møje? — Eller er det en følge af gammelt ulykkeligt broderhad imellem svensk og dansk-norsk, at man endnu ikke vil give børnene denne ringe vejledning til på egen hånd at kunne læse, hvad der skrives i frændebogmålet? — Jeg ved vel, at der i mange skolers *højere* afdelinger nu gives en kun tarvelig vejledning deri; men slige børn, eller næsten voksne, er sædvanlig for gamle til rigtig at modtage og fasthåle, hvad der, som denne undervisning, mest er hukommelsesværk. Følgen har også vist sig være den: kun de færreste fortsætter læsningen efter skolegangen, med mindre andre tilstødende omstændigheder opmuntrer dem dertil. De fleste »dannede» unge kvinder i Danmark, Norge og Sverige læser kun, hvad der skrives på deres eget bogmål; yderst få læser tillige skrifter på frændemålet; mange flere derimod tyske, engelske og franske bøger. Man kan naturligtvis ikke have det mindste imod, at de, efter tid og ævne, »tager adgangskårt» også til Tysklands, Englands og Frankrigs bogværden; men broderrigets, hvortil adgangen er så let, borde dog ikke stå tilbage for de fræmmede landes. Det er ligesom med mange, der har rejst meget i det fjærne udland, men aldrig har set de nærmeste naturskønheder; således gives der næppe så få københavnere med såkaldt »højere dannelse», som har set både Hartsen och Svejts, men været hværken på Kullen eller Møns klint.

Det er det første skridt, som koster overvindelse; men overvindelsen våkser, jo længer den opsættes: den er derfor langt mindre følelig for barnet end for den voksne. Dog: for at barnet skal kunne komme med, må den voksne, forældrene, nærmest moderen, vise det vej ved selv at gå i forvejen. Jeg gentager: tag kun fat uden fordom og med lidt god vilje, og det vil snart gå som af sig selv! På mange vil det første kændskab til frændemålet virke frastødende; men lige så vist er det, at for den der ej taber modet for så lidt, vil det, som først stødte bort, snart drage til. Mange har oplevet dette, og den åndrige *N. M. Petersen* har søgt at udtyde dette på følgende måde:

»en mængde små underlige forskelligheder træde fræm og gøre sig gældende, fordi tanken er skudt fræm fra *et* spirrende øje i to bladduske . . . . . Ligheden er ikke fuldkommen, og uligheden ikke heller så stor, at man gider lært den, da man i grunden ingen grund

ser til den. Men det går vel hermed, ligesom med brødre, der have visse særegenheder, som først støde fra, siden trække til, egenheder, som man efterhånden finder sig i, og tilsidst kan komme til at hånde af. Og våre brødre og frænder er de jo; jo mere vi ælske dem og os i dem, jo mere vi ælske deres språk og vårt i deres og deres i vårt, desto mere komme vi til at ælske og at agte os selv*)).

(Så vidt jeg ved, kunde »Tidskrift för Hemmet», dets udgiverinder og ombud, meddele gode bidrag til støtte for rigtigheden af ovenstående ord.)

Ethvært språk, altså også modersmålet, læres imidlertid ej alene for sin egen skyld, men også fordi det gemmer en bogavl, en hel tankeverden, i sit skød.

Der er da grund til at spørge: lønner det sig umagen at kende frændemålet for dets bogavls skyld?

Det er så naturligt, at de fleste danske og normænd ælsker sin egen bogavl; ti de kender den; — det er så naturligt, at de fleste svenske ælsker sin egen bogavl; ti de kender den. Det er også naturligt, at de fleste danske og normænd *ikke* ælsker de svenskes bogavl, så lidt som disse hines; ti de kender den *ikke*. *Unaturligt* er det kun, at svenske, danske og normænd *ikke* kender hværandres bogavl, — i alt fald for lidet til at kunne ælske den.

Dette bør blive anderledes; ti den ene bogavl står i virkeligheden ikke tilbage for den anden. Således dømmer kændere af *begge*. Kændernes tal er endnu kun ringe; vil man ikke tro dem, da kan man let få midler i hænde til at afsige en selvstændig dom. Midlerne ere påpegede ovenfor.

Lad os forbigå den nordiske åldtids bogavl, eddaerne og sagaerne! Lad os forbigå midalderens kæmpeviser! Hvor meget udmærket vi end således springer over, så lad os kun hånde os til de forfattere, især digtere, som har levet vår tid så nær, at vi endnu læser deres værker som vår egen samtids. Når en dansk eller normand gennemløber navnene på sine store forfattere, hvor gløder da ikke hans hjærte ved mangt et navn; ligeledes en svensk, når han ser den lysende række af sine! Men vilde de bytte navnelisterne om, — hvor vilde deres hjerter da ikke køles! Kunde de derimod læse dem samtidig, — hvor ofte vilde de ikke udbryde: »ham skulde du kende!»

*) Indbydskr. til Kbh. univ. d. 6/10 1861 s. 46.

Hvor ufuldkommet mit kendskab end er, vil jeg dog gøre et svagt forsøg på at opstille slige navnerækker. Når jeg — som tit vil lændes — har ænten glemt en storhed eller medtaget en altfor stor ringhed, da har de ærede læserinder lov at tænke: hvor uvidende er dog selv de, som tror at kende lidt mer end de fleste til Nordens nyere bogavl!

For Danmarks og Norges vedkommende tør jeg vel endnu nævne *Holberg*, der var så stor, at der må gøres et langt spring i tiden, inden de næste, endnu almindeligere læste, forfattere nævnes: *Vessel, Evald, Baggesen, H. C. Ørsted, Öhlensläger, Blücher, Grundtvig, Ingemann, Hauch, J. L. Heiberg, Böttker, P. M. Möller, Kr. Winther, Hertz, St.-Aubain* (»Karl Bernhard«), *H. C. Andersen, Holst, Bagger, Welhaven, Wergeland, Fr. Paludan-Müller, A. Munch, Ploug, Hostrup, Brosböll* (»Carit Etlar«), *Evald, Bøgh, A. Nielsen, Richardt, Björnson, Ibsen, M. Hansen og Bergsö.*

Når talen er om Sveriges bogavl i sidste hundredår, må jo den svenske gren af Finlands medtages. Nævnes må da: *Bellman, Ehrensvärd, Kellgren, Lidner, Thorild, Franzén, Ling, Wallin, Tegnér, Geijer, Afzelius, Gumælius, Lindeberg, Grafström, Atterbom, Börjesson, Fahlcrantz, Dahlgren, Arvidsson, Stagnelius, Almqvist, Sjöberg* (»Vitalis«), *A. Fryxell, Beskow, Nikander, P. Wieselgren, Lindeblad, Mellin, Runeberg, Wetterberg* (»Onkel Adam«), *Ridderstad, Böttiger, Sehlstedt, Sturzenbecker, Blanche, Säterberg, Braun, Kullberg, Malmström, Kræmer, Nyblom, Topelius* o. s. v.

De kvindelige forfattere, digterinderne, har jeg gemt tilsidst for at omtale dem særlig. Et sidestykke til Sveriges Fru *Lenngren* kan Danmark-Norge vel næppe opvise. Derimod har Danmark fra en senere tid Fru *Gyllembourg*; og til hende svarer i Sverige, tildels idetmindste: *Fredrika Bremer*, samt Fruerne *Knorring* og *Carlén*. »Det vilde være en interessant opgave«, hed det for nogle år siden i et dansk blad*), »at sammenligne disse fire forfatterinders forskellige fortrin, men uden at inklade os på en slig vidtløftighed, tør vi næsten forudsige, at om end sammenligneren hos Msl. *Bremer* vilde finde den største inderlighed og den hjemligste hushygge, hos friherrinde *Knorring* det mest gennemtrængende skarpsind og den sikreste tegning, og hos Fru *Carlén* den rigeste opfindelsesævne, vilde

*) »Folkets Avis» d. 25/11 1866.

han i Fru *Gyllebourgs* arbejder finde den største ynde, finhed og harmoni». Nyere både danske, norske og svenske forfatterinder skal jeg afholde mig fra at nævne. De må være læserinderne kendte fra dette tidsskrift eller igennem det.

Man indvende nu ikke, at de vigtigste ovennævnte skønånder er tilgængelige i oversættelse! Ti, hvad er oversættelse imod selve grundskriftet! Og netop om de vigtigste, de største og ejendommeligste gælder det, at de ikke lader sig oversætte. »Uoversætteligheden er tegn på den nationale originalitet», sagde *J. L. Heiberg**). Det er måske netop grunden til at vi nordbor så sjælden har forstået at skatte hinandens store forfattere: vi har læst dem i dårlige oversættelser. Hvor unaturlig er desuden ikke oversættelse fra en språggren til en anden, som ligger den kun altfor nær i dette tilfælde!

Men vi har vist alt nok til at kunne svare på det ovenfor opkastede spørgsmål:

Det lønner sig i sandhed at kende frændemålet, svensk eller dansk-norsk bogmål, ej alene for dets egen skyld, men for den rige tankeværdens, som det giver adgang til.

Kunde det kun lykkes at få alle Nordens kvinder til at sætte modersmålet — ej alene dansk-norsk eller svensk, men også svensk eller dansk-norsk — højere i sit hjerte end alle de fræmmede språk! Da vilde børnene også følge dem, følge mødrene deri, — efterslægten vilde føle varmere for modersmål og fædreland, — de kommende slægtfølgere skulde velsigne hine mødre, og forfædrenes kraftige ånd skulde atter vække Nordens sønner til stordåd, — ej som i gamle dage til ødelæggelse, nej, til velsignelse for den øvrige menneskehed.

Da vilde vi først i sandhed kunne synge hint dejlige kvad af gamle *Grundtvig*, hvori det heder:

»Modersmål er det rosenbånd,
som store og små omslynger;
i det lever kun *fædres ånd*,
og deri kun hjærtet gynger,
sødt i lyst og sødt i nød,
sødt i liv og sødt i død,
sødt i eftermålet!»

Fredrik Bajer.

*) Om Bellman.

13. Jeanette Stjernström.

Tolf somrar hafva strött sina blommor öfver den graf, deri hon, — sjelf den älskligaste blomman, — en dag nedlades under tårar; tolf vintrar hafva bredt sin snömantel öfver stofthyddan, lifvad fordon, såsom få varit det, af tankens ljus och hjertats värme. Berömmet har tystnat. Ack, det stannar ofta med grafringningens klockor. Tadlet har ock förstummats, i fall det ens nånsin nalkades, än mindre berörde henne. *Minnet* lefver dock, och skall lefva. Tidens dimmor förmå ej släcka dess stilla, men lifliga glans; denna skall stråla: — i umgängesvänners hjertan, så länge ännu *en* lefver; — i svenska vitterhetens häfder, så länge liffig inbillningskraft, ordnande tanke, varm, men ej öfversvallande känsla, lefvande framställning, klart och behagfullt språk ega något värde för svenska läsare.

Hennes vagga stod i ett patriarkaliskt hem. Man har i våra dagar smålett åt, till och med en smula hånat det patriarkala. Der detta uppträder blott »lagiskt», stundom tyranniskt, som hos sin äldste representant, Judafolket, der tillfredsställer det visst icke; men der dess välde genomtränges af kristendomens, det vill säga kärlekens ande, der är och förblir dess makt välgörande, enande, sammanhållande; den, och ensamt den, skapar familjen, hopfogar denna med säker hand, — och familjens fasthet och styrka är samhällets.

I ett sådant patriarkaliskt hem föddes och uppväxte *Jeanette Granberg*. Vördnad, lydnad, inbördes tillgifvenhet voro husets Lärer; vetgirighet och verksamhet, — både inåt och utåt, idealisk och praktisk, — dess lifgifvande andar. Fadren var sekreteraren i Landtbruksakademien P. A. Granberg, som på sin tid intog ett ganska aktadt rum på den svenska Parnassen och förtjente det. Man läser numera icke hvarken Leopold eller Creutz eller Gyllenberg eller Oxenstjerna, hvarföre skulle man då läsa Granberg? Också är han glömd, men i början af detta århundrade både lästes, sågos och sjöngos hans bästa dikter mycket och med lifligt deltagande. Han fick ock med Leopold och Tegnér, Hans Järta och v. Beskow m. fl. dela äran eller skammen — allt som man tar det — att smädas och hånas af Phospho-

rismen. Hans »Svante Sture och Märta Leijonhufvud» gafs i alla fall oftare, höll sig längre på den dramatiska scenen än de flesta af våra dagars originalskådespel, och förtjenar det i mer än ett hänseende. Der är åtskilligt att lära äfven för den mest framhållne af dagens dramaturger. I *visan*, denna modifierade efterklang af Bellmans lyra, som spelade en så stor roll inom vår vitterhet under denna tid, vann Granberg ett namn och hans bekanta »Hvad den är säll, som i sin egen hydda» m. m., står värdigt vid sidan af det bästa tiden i den diktarten frambragte. Deri är poesi för *alla* tider. Den svenska texten till »Fernand Cortez» och »Preciosa» är äfven af Granberg.

Granbergska huset hade ingen son, men fem döttrar; ledningen och utvecklingen af dessa unga sinnen tillföll naturligen då i främsta rummet *modren*. En innerligare uppfattning, en klarare insigt af detta ädla, men svåra och ansvarsfulla kall, en lyckligare förmåga att fylla det, än hon, hafva få egt. Det är allt hvad grannlagenheten medger att *här* yttra. De unga skulle bildas till *harmoniska* väsen, ty utan harmoni, ingen frid i det inre, ingen stadga i det yttre. Men endast den uppfostran bildar harmoniska väsen, som lärer att för verkligheten aldrig glömma idealerna, utan att derföre vilja göra hvarje ideal till verklighet, — lärer: att handling är lifvets salt, men att om handlingen ej stannar från idéen eller förnekar henne, då hafver saltet mistat sin sälta och är såsom det icke vore.

Jeanette, född 1825, var den näst yngsta af de fem systrar, som i denna skola danades till gudfruktiga, tänkande och derjemte, i lifvets praktiska bestyr, utmärkta personligheter. Den hos mer än en bland dem ärfda fallenheten för »vittra idrotter» utvecklades hos henne ganska tidigt, så att hon redan vid 8 å 10 års ålder lærer skrifvit skaldestycken och något senare utkast till skådespel och äfven till romaner. Hennes helsa var från barndomen icke stark och detta, i förening med hennes bestämda om också ingalunda uteslutande rigtning åt det ideella, gaf redan tidigt hennes väsen en stämpel af allvar och stilla begrundande som, enligt jennärigas yttrande, förlånade henne ett särdeles behag och gjorde henne till familjens älskling. Ett bortskämdt barn blef hon dock aldrig; derför hade hon att tacka ej blott de ädla anlagen, utan uppfostringens allvarliga, väl öfverseende, men icke undseende syftning. »Ett lefvande begär att verka godt genom åskådliggörande af de idéer hon ansåg lyckobringande för menskligheten erfor hon redan från sin tidigare ungdom», så har en

hennes förtrogna ungdomsväninna yttrat till förf:n, och häri ligger väl, moraliskt vacker, grunden till den tendens-prägel flera af hennes skådespel bära; likasom detta »begär» blef, i handling, bestämmande för hennes korta, men minnesgoda lif på jorden.

En ovanlig produktivitet utmärkte hennes författareskap, men, med den anspråkslöshet som städse tillhörde henne, stannade kämnedommen om hvad hon skref länge inom den närmaste familjekretsen. Hennes nära vänner *utom* denna erforo väl att hon diktade, men huru och hvad, — det gömde hon för sig sjelf och de närmaste. Till offentligheten dristade hon icke vädja förr än hon skrivit mycket; det skedde dock redan vid 22 års ålder, men under slöjan af den djupaste anonymitet. Med »Filantropen», en liten enaktspjes, beträdde hon 1847 tiljan för första gången på Djurgårdsscenen; tjugusju gånger uppfördes stycket med stort bifall. »Mor och döttrar» efterträdde redan samma år Filantropen och gafs först på dåvarande Mindre theatern, sedan på andra Stockholmsscener, tillsammans 16 gånger. Efter dessa båda skådespel följde ensamt under åren 1849—53 icke mindre än omkring tjuguserskilda stycken, mest originaler, deribland några skrefvos tillsammans med äldre system Louise (den nuvarande fru Stjernström) under pseudonymen Blinck och Malméen, till någon del öfversättningar och bearbetningar, hvaraf flera af betydligt omfång. Författarinnans poetiska fallenheter togo härvid ut sin rätt i en myckenhet kupletter och sångnummer här och der inströdda i åtskilliga bland dessa stycken; mer än en af dessa kupletter (t. ex. »Hjertat», »Uret» i »Längtan efter äfventyr», som uppförts omkring sextio gånger) hafva gjort sin rund kring landet, ljudat från pianon i alla delar af riket.

»Tendensen» spelar en framstående roll i de mest betydande bland originalprodukterna från denna tidrymd, och i den riktningen skrefs redan »Filantropen». Att »tendensen» hindrar, åtminstone försvårar, en fullt konstnärlig behandling af dramat torde få anses temligen gifvet; den förtager äfven i mer eller mindre mån dettas allmängiltighet och oförgänglighet, förvandlar det lätt till konjunkturstycke, hvilket en æsthetisk produkt aldrig bör vara; men »tendensen» får vanligen i denna art af skriftställer, såsom i flere andra, en mäktig bundsförvandt i tidens, stundens bifall och det vore obilligt att begära det en dramatisk författare skulle försmå detta. Det tillföll ock i rikt mått »Tidens strid», »Hos oss», »Ett blad ur samhällslifvets mysterier», »Tidningsskrivaren», »Läsarepresten» m. fl. Det sistnämnda stycket måste

till och med, en eller annan gång, uppföras 2:ne gånger samma dag för att tillfredsställa den skådelystna publiken.

Det förstås af sig sjelft att »tendensen», under sådana händelser som Jeanette Granbergs, alltid var ädel, beräknad för rena och goda ändamål, att en förmåga sådan som hennes skulle gifva äfven konstnärligt värde åt arbeten, der diktandet dock ej var fullt fritt, ej var sitt eget mål, utan ett medel till inskräpande af moraliska sanningar, bekämpande af tidens lyten. Alla de stycken, som här uppräknats, utmärka sig ock genom en viss rörlighet i handlingen, som håller intresset uppe, en ledig dialog, en värme för sannt och godt, som verkar välgörande på åhöraren eller läsaren; å andra sidan torde böra erkännas att kompositionen i allmänhet är nog lös, karaktererna en smula sväfvande och mera skizzerade än jemnt och säkert genomförda, särdeles om författarinnan härvid, såsom hon förtjenar, jemnföres med de högst få dramaturger vår litteratur egt, hvilka förstått hvad komposition och karakterer betyda i ett skådespel och huru de böra behandlas. Enskilda scener af levande intresse finner man ofta i de nämnda styckena; i »Tidningsskrifvaren»: gesällen Lundins och hans hustrus scener; der är natursann råhet, tecknad utan råhet, utan att det skönas gränslinea ett ögonblick öfverträdes, — något hvori författarinnans skildringar af det lägre, intima folkklifvet särdeles berömvärdt skilja sig från den massa dylika som före och efter henne öfversvämmat scenen. — I »Läsarepresten» har förf:nan återgifvit läseriet sådant det för ett eller par decennier sedan af allmänheten uppfattades och fördömdes på grund af åtskilligt Erik Jansonskt och annat ofog för dagen. *Den* uppfattningen af läsarnes religiösa lif och sträfvan i samhället har, som vi tro, alldeles dött ut, likt så många andra opinionsnycker, och toges »Läsarepresten» upp igen på scenen, förmoda vi hvarken styrelse eller skådespelare skulle bli betungade med att upprepa den två gånger om dagen; — men skildringar af värde saknas lika litet här som i förf:nans öfriga stycken: t. ex. de scener som teckna den andeliga förödelse och omstörtning läsarepresten åstadkommer i den beskedliga, husliga borgarefamiljen.

Med »Fyra dagar af Gustaf den 3:djes regering» beträdde Jeanette Granberg det historiska dramats fält. Redan i detta första försök visar hon en uppfinning och idérikedom, en förmåga i uppfattning och återgifvande af händelser och karakterer, som vittna om stigande utveckling af hela hennes litterära personlig-

het., och förebåda de än högre stående dikterna »Christina» och »Carl X Gustaf». År 1854 beträdde förf:nan, första och enda gången, vår operas scen med »Violetta», musiken af H. Berens. Både libretton och musiken egde ett afgjordt värde, skulle vi tro, men publiken dömde annorlunda och den vackra operan upplefde ej mer än 4 representationer.

Anonymitetens slöja bortlade den blygsamma författarinnan aldrig sjelf, så vidt vi minnas, men med den stora popularitet hennes arbeten vunno, kunde den icke länge hindra henne att igemkännas och firas, något som ej hade ringaste inverkan på hennes väsen, hennes hållning inom den allt mer vidgade umgängeskretsen.

Hennes flesta, mest betydande skådespel blefvo uppförda på dåvarande Mindre Theatern. Vid uppsättningen, rollfördelningen, utförandet understöddes hennes författareskap der af en förenad styresmans- och skådespelareförmåga, sådan svenska scenen sällan sett. De från början blott æsthetiska meddelandena fingo med tiden en stigande innerlighet och 1854 blef Jeanette Granberg Edvard Stjernströms maka. Detta, ack, allt för korta äktenskap, utmärkt lyckligt, verkade hvad hvarje äktenskap borde göra: det höjde dem andligen båda. Vidsträckta utrikes resor, företagna under de båda följande åren, lemnade fru Stjernström tillfällen till studier, till en mångfald af iakttagelser och deras begrundande, hvilken skulle gifva hennes författareskap den ökade betydighet det erhöll genom hennes båda sista dramer: »Christina» och »Carl X Gustaf».

Dessa båda skådespel äro ett stort steg framåt. Väl är det historiska materialet, serdeles i »Christina», nog fritt behandladt, planläggningen litet obestämd och äfven här karaktererna någon gång mer skizzerade än utförde; en ännu ej fullt tillräcklig säkerhet och styrka i deras behandling röjes ock, men mindre än förut, och den stora framgång båda dessa stycken rönt rättvisas fullt af handlingens rörlighet och fyndiga vexling, den lefvande framställningen, de ofta upphöjda, väl uttryckta tankarne, de lyckliga sceniska effekterna, vittnande om betydligt utvidgad kännedom och æsthetiskt förstånd i bedömande af scenens både inre och yttre kraf. Bland detaljer i detta drama måste vi i främsta rummet påminna om scenen i 5:te akten mellan Christina och Carl Gustaf, en af de varmaste, bäst skrifna vår dramatiska

litteratur eger*). Carl Gustaf är i stycket med detta namn tecknad med betydligt mera sanning, styrka och verkligt lif än

*) Vi kunna ej neka oss och läsaren nöjet att meddela denna scen.

»Christina.

Prins! det sägs att när de jordiska banden lossna, då dödens slöja breddes öfver öga och hjerta, erfar man ett oemotståndligt behof att kasta en blick tillbaka på sitt tillryggalagda lif, och om möjligt försona sig med Gud och sig sjelf. Nu, då jag står färdig att taga afsked af tronens glans och af min faders graf, af det land som sett mig födas och allt det som varit mig kärt och bittert, är också en sådan räkenskapsstund inne för mig.

Carl Gustaf.

Jag fruktar den räkningen icke så lätt låter sig uppgöra.

Christina.

Det är jemnt tio år sedan, dessa nu församlade Ständer till sin och Sveriges regent hyllade en 16-årig flicka, ett barn visserligen, men ett barn, hvars bröst lifvades af de ädlaste känslor, hvars hjerta ville flöda öfver af kärlek till hennes land och som svor den heligaste ed att göra det stort och mäktigt, äradt och sällt; — och nu står här framför Er en qvinna, hvars ungdom är vissnad, hvars hjerta är förhärjadt, hvars regering varit en följd af misstag, obegripliga nycker och dårskaper, — en qvinna, som hvarken tror på heder eller dygd, som hånar hvad verlden nämner stort och heligt och som i djupet af sin själ vämjes åt både sig sjelf och hela menskligheten.

Carl Gustaf.

Eders Majestät! . . . .

Christina.

Vill ni att jag skall säga Er orsaken till denna oerhörda förvandling? Denna flicka hade ärfvt ett häftigt lynne, starka, våldsamma passioner; men en känsla i hennes själ öfverröstade dem alla; det var kärleken till hennes barndomsvän; en blick af honom stillade stormen i hennes bröst och tvang de häftiga orden att stanna inom hennes läppar, — ett ord af honom förmodade henne till hvarje ansträngning, till de största uppoffringar, och en kärleksfull tryckning af hans hand gjorde hennes stolta sinne mjukt och kommo hennes ögon att gjuta tårar af sällhet.

Carl Gustaf.

Hvad är det jag hör? . . . .

Christina.

Denne man begärde hennes hand, men tillbakastötte hennes hjerta; han försäkrade henne om sin kärlek, under det han med glödande hänförelse älskade en annan. — Förstår ni nu hvarför det blef natt i denna kvinnas själ, hvarföre förtviflans likfärg utbredde sig öfver hennes kind och hennes förhoppningar . . . Förstår ni nu hvarför hatets och hämdens demoner fingo herraväldet i hennes bröst, hvarföre sjelfviskhetens och grymhetens blodspår tecknade hennes väg och hvarföre stundom hennes hjertas pulsslag voro nära att stanna af förfäran öfver henne sjelf och hennes gerningar?

Carl Gustaf.

Christina! Af nåd! . . . .

Christina.

När hans läppar ljögo, hur skulle hon kunna lita på tro och heder! När hans tillgifvenhet icke var sann och uppriktig, hvad bekymrade hon sig då om någon annans? . . . Han föraktade henne! Välan! Hon frågade icke mera efter samvetets bifall, de godas maningar eller sina undersåtars väl! — Han hatade henne, välan! Hennes lif blef ett elände och hennes

i »Christina», flera bland de öfriga karaktererna i detta hennes sista, först efter hennes död uppförda drama hafva mera säkerhet, harmoni, objektivitet än de flesta i »Christina»; detaljbehandlingen visar en ytterligare uppöfvad, stadigare hand. Om döden ej så plötsligen släckt denna klara blick, lagt sin isande hand på detta unga och varma hjerta, brutit denna tankekraft, som dittills med hvarje år vunnit i styrka och omfattning, skulle sannolikt Sveriges dramatiska litteratur genom fru Jeanette Stjernström nått en höjd, hvilken den, för ögonblicket åtminstone, ej synes hafva någon utsigt att hinna.

Den, som vi tro, sista bearbetning af ett utländskt drama fru S. utförde var den allbekanta »Den Ondes Besegrare», gifven första gången 1855 och derefter omkring *etthundrasextio* gånger.

Vi hafva här i enkla, men som vi våga tro, sanna drag, tecknat den uppväxande flickan och författarinnan. Bildens fulländning fordrar en skildring af maken, husmodern.

Med en ande sådan som hennes, med de exempel hon från barndomen haft för ögonen, borde hon med lätthet, med håg och med lust sätta sig in i de nya förhållandena; och hon gjorde det, gjorde det så att det blef hennes vänners fröjd, hennes umgänges undran. Den unga flickan uppgick i husfrun, fint, nästan omärkligt, men med trygghet och bestämdhet. Ordning och trefnad skapade hon omkring sig. Den, som okänd, oväntad steg öfver hennes tröskel, såg öfverallt fjäten af en matmor med säker blick för det hela och som, just därför, fann intet bestyr ringa, när det var nyttigt, ingen småsak likgiltig när den gagnade eller prydde och bidrog att skapa enheten i mångfalden. Af författarinnan såg han ingenstädes spår. Att den behagfulla unga fru, som i detta vackra hem kom honom till mötes, kunde vara en utmärkt sådan, det behöfde han en längre bekantskap, ett närmare umgänge att ens *ana*, men då gjorde han det, om han hade urskiljning i sådant; *veta* att hon verkligen var det, det fick han ej, åtminstone icke af henne.

Husfruns lif har äfven sin yttersida, som för så mången aldrig blir annat än yttersida, ehuru äfven der är rikt tillfälle att visa jemväl den inre menniskan. Vi mena värdinnans kall. Fru Stjernströms salong, och man vet att hon hade en sådan,

---

regering en förbannelse! — Hon blef en menederska mot sina heligaste löften, emot sin egen ära och sin faders namn, — och nu — må ni fälla domen öfver henne.»

var af hennes egna och systerliga händer ordnad och prydd, så att den blef en af hufvudstadens elegantaste och smakfullaste. Umgänget der var hvad hon gjorde det till: lifligt, själfullt, utan ansträngning och utan öfverdrifter åt något håll. Man var der hemmastadd utan sjelfsvåld, allvarsam utan tröghet, glad utan uppsluppenhet; man roade, intresserade sig och möjligen andra, utan beräkning på någotdera. Det kom af sig sjelft; det kunde ej vara annorlunda *der*, tyckte man. Intet »*me voilà*» i röst eller åtbörd, ingen drapering in- eller utvärtas, à la Corinne eller Georges Sand, utmärkte den lifvade kretsens herrskarinna; men kring *henne* graviterade dock det hela, *hon* ledde och uppehöll det glada, gedigna samspråket, utan att synas göra det eller veta deraf.

Så *var* det, men det förblef icke så. Två år — och denna husliga lycka var krossad, detta ädla umgängeslif förbi. Om våren 1857 gaf fru S. lifvet — ett tynande, snart utsläckt lif — åt en son. Det var mer än den fina, luftiga gestalten förmådde uthärda. Hon blef sjelf dödens rof; men lifvet flydde utan smärter, utan dödskamp; hon gick bort med bönernas bön på sina stelnande läppar, stilla, fridsamt, ädelt, så som hon lefvat.

På Johannis kyrkogård, tätt invid vestra hufvudgångens norra sida, temligen nära gallerporten, ser man ett jernstaket, prydligare än de omgifvande, och inom detta en aflång torfkulle, skuggad af en hängask. Under denna kulle slumrar hon. Ofvanom, mellan hängasken och staketet, hvilar mot detta en mörk, gjuten jernplåt med de enda orden i upphöjd, förgylld skrift: »Jeanette Stjernström, född Granberg.» Ålskande händer vårda grafven, det ser man. Hon *är* icke glömd, och hon *blir* det icke så länge någon *kan* minnas henne.

N. A.

14. Finlands kulturutveckling efter skiljsmessan från Sverige *).

Innan vi gå att närmare redogöra för det arbete för finsk språkforskning, hvilket fortgått vid sidan af häfdaforskningen, anse vi oss böra till besvarande upptaga en fråga, hvilken af

*) Fortsättning från 10:de årgången, sid. 300.

en eller annan läsare möjligtvis blifvit framställd: »Har detta de finska språkforskarnes arbete», så förmoda vi någon kunna anmärka, »varit af den betydelse för Finlands kultur, att en redogörelse för detsamma ej kunnat uteblifva i en tidskrift, tillegnad Nordens qvinnor?» Vi tro att det har denna betydelse, om den ock ej genast vid första ögonblicket kan skönjas. När vi t. ex. läsa att en författare utgifvit en finsk språklära, en annan ett lexikon, en tredje i Sibiens ödemarker undersökt några med finskan beslägtade språk, tyckes allt detta, om ock förtjenstfullt, likväl ej synnerligen ingripande i ett folks utveckling. Men när vi sedan finna att detta utgör begynnelsen till ett arbete, hvilket ej blott af ett oodladt allmogespråk skapat ett bildadt skriftspråk, utan redan medelst öfversättningar gjort finska folket bekant med en Homer, en Virgilius, en Shakespeare, Schiller, Stagnelius, Nikander, Runeberg och andra utmärkta författare, samt slutligen utredt den finska nationens ställning inom folkens familj, så torde nödvändigheten af en redogörelse för denna verksamhet ej kunna förnekas. Men till sitt fulla berättigande kommer denna framställning först då när man besinnar, att endast genom den verksamhet, som ur språkforskningen framgått, vägen till en bildning, jemförlig med den, som tillhör vestra Europas nationer, blifvit öppnad och banad för landets finstalande befolkning, samt att — för att tala med några ord, lånade ur Litteraturbladet för 1863 — »det finska språksträfvandet ingalunda varit utan inflytande på medvetandet om de materiella intressenas nationela betydelse. Det har visst blifvit ett talesätt hos åtskilliga, att sagde sträfvande skulle för språket förglömt politiken. Det torde dock blifva dem svårt att anföra, hvem som eljest bragt de finsk-nationela intressena öfverhufvud (äfven de materiela) till tals, om icke just sagde språkifrare. Och det torde ligga för öppen dag, i huru hög grad arbetet för det finska nationalmedvetandets höjande bidragit att framkalla medvetandet om *några* finska intressen öfverhufvud. Det har varit detta sträfvande, som i arbetet för finska språket och litteraturen haft sitt djupaste uttryck, men som äfven vändt finska folkets håg och sinne tillbaka på folket sjelft, på dess andliga och materiela intressen, i betydelsen af speciellt finska. Hvad sagde språkifrare verkat för den finska allmogens medborgerliga och politiska medvetande ligger likaså i öppen dag. Framtiden skall utvisa, att just denna inverkan lagt grunden till det finska folkets nuvarande hela politiska och nationela lif».

Allt detta, om ock af högt intresse, är likväl ej det enda, som torde skänka nöje vid betraktelsen af den verksamhet, de finska språkforskarne utvecklat. Äfven dem sjelfva kunna vi ej undgå att skänka vårt deltagande, när vi se huru de arbeta för en nation, hvilken genom deras verksamhet först efter deras död skulle komma till insigt af ett sådant fosterländskt arbetes betydelse; huru denna verksamhet för mången af dem bedrifvits under strid med svårigheter, hvilka ofta synts omöjliga att öfvervinna; men huru den, det oaktadt, aldrig afstannar, utan fortgår utan afbrott, uppuren af en kärlek, hvars glöd hvarken Kaukasiens snöhöljda bergstoppar eller Sibiens isfält förmå afkyla. Men må vi närmare lära känna allt detta under en betraktelse af de mäns lefnadsöden, hvilkas verksamhet här är fråga om.

Bland den finska språkforskningens grundläggare ha vi i första rummet att nämna *Gustaf Renvall* (född 1788, död 1841) och *Reinhold v. Becker* (född 1788, död 1858); bland förkämparne för språkets praktiska användning och utbildning *Jacob Judén* (född 1781, död 1855) och *C. A. Gottlund* (född 1796).

Renvall började redan året efter krigets slut sina grundliga undersökningar af det finska språkets byggnad, hvilkas resultat framträdde dels i en fullständig språklära, dels i det första finska lexikon, hvilket senare utkom 1826 under egendomliga förhållanden. Omkring år 1818 hade nemligen den store språkforskaren, dansken Rask, uppehållit sig i Finland och med särdeles intresse omfattat landets språk, samt äfven hos Finlands lärde lifvat hågen för finsk språkforskning. Under sin derpå följande vistelse i S:t Petersburg förmådde han en rysk magnat att åtaga sig kostnaderna för utgifvandet af ett fullständigt finskt lexikon, hvilket arbete uppdrogs åt Renvall. Till följd af arbetets utländska ursprung har dock ordens tolkning skett på latin och tyska, hvarföre detta lexikon varit ett arbete mera för utländningar och lärda, än för den större allmänheten i hemlandet. Det oaktadt var Renvalls lexikon för sin tid ett af de förnämsta litterära arbeten i Finland och har intill senaste tid varit oöfverträffadt.

Samtidigt med Renvall sökte *Reinhold v. Becker* utreda finska språkets lagar och vände dervid sin uppmärksamhet företrädesvis till ostfinska dialekten, likasom Renvall bearbetade den vestfinska. Resultatet af von Beckers arbeten framträdde dels i hans finska grammatik, hvilken, jemte Renvalls, utgjort grundvalen för alla senare likartade arbeten, dels i en finsk folktidning

»*Turun viikko-sanomat*» (Åbo Weckoblad), hvilken inom kort erhöill det för sin tid ovanligt stora antalet af 2,000 prenumeranter.

»En tidning på finska språket i Finland, det är ett nytt underverk,» yttrades härom i en samtida periodisk skrift, och när ryktet om denna tidning spridde sig till Tyskland, sades i ett der utkommande blad: »Hvar har man förr i vesterlandet hört omtalas att bönderna i så stor mängd prenumerera på tidningar och likväl synes detta ej föranleda något uppror.»

Medan Renvall och von Becker tvistade om de ost- eller vestfinska landskapsmålen företråde, afgjordes frågan praktiskt af Jacob Judén, som genom sin verksamhet gjort sig förtjent af benämningen: *den förste skriftställare på finska språket*. Till sitt medlarekall att i skriftspråket upptaga hvad i hvardera af de nämnda landskapsmålen fanns dugligt eller användbart fördes Judén af sin ursprungliga lefnadsställning och sina senare öden. Utgången ur en finsk bondeslägt måste nemligen Judén, sedan han år 1800 blifvit student, i nära tio år söka sin utkomst såsom huslärare, än i den ena, än i den andra delen af landet. Hans första plan att egna sig åt det presterliga kallet öfvergaf han i följd af religiösa tvifvel. De civila embeten han sökte förnekades honom, och det var först efter en mångårig kamp mot fattigdom och motgångar, som han erhöill en anställning i Wiborg, der han dog 1855, efter en lång och verksam lefnadsbana.

Sjelf utgången ur folkets djupaste led och under sin vistelse i skiljda landsdelar i tillfälle att göra sig förtrolig med dess lefnadsförhållanden och bildningsbehof, omfattade han med hela styrkan af en ungdomlig själ den tanken att verka för allmogens upplysning. Från och med 1810 arbetade han också oafbrutet för detta syfte genom utgifvande af talrika skrifter, dels i bunden, dels i obunden form, hvilka alla andas en varm känsla för sanning och rätt, fosterland och religion. Judéns ädla afsigter och fosterländska verksamhet skyddade honom likväl ej för förföljelse från presterskapet, hvars ovilja han ådragit sig genom sina satiriska dikter och särskildt genom en på svenska språket utgifven skrift: »*Anteckningar i varianta ämnen*.» Det här af och af andra motgångar naturligen alstrade missmod förmådde dock ej hämma Judéns ädla verksamhet, hvilken ock slutligen tillvann honom ett erkännande af hans folks tacksamhet. Han blef

nemligen, oaktadt han aldrig tagit någon akademisk examen, vid jubelfesten 1840 promoverad till hedersdoktor.

Judéns närmaste efterföljare såsom finsk skriftställare, är *Carl Axel Gottlund*, en personlighet, vid hvilken betraktaren icke ogerna dröjer, ehuru han på sin fråga hvad denne författare egentligen verkat, ej erhåller något fullt tillfredsställande svar. Alla hans företag betecknas nemligen af en ungdomlig tilltagsenhet och djerfhet, uppburna af en liffig fantasi, hvilka man ej kan neka sitt deltagande, på samma gång man dock känner förtrytelse öfver det sjelfsvåldiga i utförandet och det bristande allvaret vid förberedelserna till viktiga värf. Men det ihärdiga arbetet är ju ej entusiasternas sak; de fylla sitt kall när de bana vägen för dem, hvilka långsamt och lugnt arbeta för kommande sekler.

Gottlunds första företag var en vetenskaplig resa genom de svenska och norska lappmarkerna, hvarefter han uppträdde såsom målsman för der bosatta finska nybyggare. Några år senare kastade han sig med glödande ifver in på skriftställarebanan, i det han först utgaf en finsk tidskrift, innehållande bland annat öfversättningar af Homerus, Anakreon m. fl., samt derefter i Stockholm uppsatte ej mindre än tvenne tidningar, den ena »för *bondeståndet*», den andra »för *den uppväxande ungdomen*».

Återflyttad till Finland, uppträdde han der med ett storartadt arbete, en episk dikt: »Runola» (sångens hem), i hvilken han försöker intet mindre än att komplettera och efter grekiskt mönster omforma den finska mytologien. Derpå följde en poetisk kalender, förnämligast innehållande öfversättningar af i Finland allmännast bekanta svenska visor; derefter ett finskt veckoblad och slutligen en annan tidning: »*Suomi*», hvilken fortlefde till början af 1849. Senast har Gottlund, 1863, utgifvit ett häfte öfversättningar af Fredmans sånger och epistlar omskrifna och lokaliserade (!).

Gottlunds förtjenst såsom skriftställare torde, hufvudsakligen i följd af den godtycklighet, hvarmed han behandlat språket, alltid komma att bli omtvistad. Men hvad som icke kan bestridas är, att han, genom sina många och djerfva försök, kraftigt bidragit att hos de bildade stadfästa öfvertygelsen om det finska språkets förmåga att blifva en vetenskapens och konstens bärare.

W. L.

(Forts. följer.)

15. I Havn efter Storm.

(Klaksvig paa Færøerne, 27de Okt. 1867.)

Saa Du Atlanterets ryggede Skum
 Stige paa Brændingens Vover?
 Saa Du, hvorledes, fra Stormast til Rum,
 Søerne styrted henover
 Skibet, det Værk af en Menneskehaand,
 Født af en skabende Menneskehaand.

Ja, det var Storm! I den bælgmørke Nat,
 Skilt kun fra Død ved en Planke,
 Følte jeg Livets velsignede Skat,
 Tifold i Hjertet at banke,
 Følte jeg, trods Elementernes Magt,
 Aandens af dem uafhængige Pagt.

Kastet omkring som en flyvende Bolt,
 Skibet sin Retning dog kjendte,
 Rolig Compasset den Styrende holdt,
 Blikket mod Norden han vendte;
Der stod en Stjerne saa blank og saa klar:
 Nordstjernen Haab til de Tvivlende bar.

Kjender Du, hvad det vil sige: En Havn,
 Efter en Nat i det vilde
 Oprørte Hav, midt i Rædselens Favn,
 Mens Elementerne spille
 Dødningsmarschen paa Takkel og Tong,
 Knækkede Stormast og kjølvendte Boug?

Billed af Frelsen i yderste Nød,
 Takket, velsignet Du være!
 Her kan vi trygt mellem Fjeldenes Skjød,
 Give den Høieste Ære.
 Sendag det er, jeg en Klokke har hørt:
 Tak, o min Gud, at i Havn vi blev ført!

Benedicte.

16. Den onämnda.

Nämn icke poesin! Ej henne hylla
 Med ord du må. Låt hennes blomster-anda
 Sitt milda doft i lifvet stilla blanda
 Och, som violens osedd, luften fylla.

Om hon flyr bort, då kan dig sjelf du skylla.
 Hvardaglighetens tunga enahanda
 Hon med sitt regnbågskimmer ville randa
 Och gråa dagen leende förgylla.

Hon saga blir vid qvällens trefna brasa
 Och glädjens stämning vid det enkla bordet.
 Hon vackra drömmar blir i dina nätter.

Ja hon är gerna med der barnen rasa,
 Hon sätter ljuf musik till prosa-ordet,
 Men visar sig ej ofta i — sonetter.

T. K.

17. Om Kvindestordaad.

I Sommer hørte jeg en Aften en Samtale mellem en Moder og hendes fjortenaarige Datter, der i al sin Simpelhed dog forekom mig saa frisk og naturlig, at jeg drister mig til at indbyde »Tidskrift för hemmets» Læsere, til at dele den Rolle, jeg spillede ved den.

Jeg var i Besøg hos den ovennævnte Moder. Hun og jeg sad ude i Haven og glædede os ved den kjølige Friskhed ovenpaa Dagens Hede; i Taushed lænede vi os tilbage mod vore svenske Havestoles høie Rygge, og hvad mig angaaer, var jeg saa beha-

gelig fordybet i Beskuelsen af Stjernehimlen og mine egne Betragtninger, at jeg ikke blev glad over, at Stilheden blev afbrudt af Thora, der skyndsomt nærmede sig, og, i det hun trak en Havestol hen ved sin Moders Side, udbød: »Hvor det dog maa være deiligt, Moder, at see sit Navn i Historien».

»I hvilken Historie?» spurgte hendes Moder i en lidt aandsfraværende Tone.

»I hvilken Historie!» gjentog Thora halv stødt. »Naturligtvis i Fædrelandshistorien eller allerhelst i Verdenshistorien.»

»Hvorfor det?»

»Hvorfor det!» gjentog Thora paany; »men, kjære Moder,» vedblev hun i en ivrig Tone, »synes Du dog ikke det maa være mageløst deilig at have udført en eller anden Stordaad, der vilde mindes til de seneste Tider; at have friet sit Folk af Fjendehaand, eller at have ført det til Storhed og Magt?»

»Mageløst deiligt bliver det i hvert Fald ikke, Thora; thi stod det nu, for Exempel, i din Magt at gjøre det, vilde Du ikke være den Første.»

»Du maa ikke drille mig, Moder,» svarede Thora og rødmede, »men deiligt, det deiligste jeg veed, var det dog at see sit Navn i Historien.»

»Thora, Thora!» svarede Moderen og lo, »det er vel, at vi boe herude paa Landet og ikke i Nærheden af vore berømteste Bygninger, for ellers tænker jeg, Du vilde forsøge paa at afbrænde en af dem, ligesom hiin Græker, der paa denne Maade vilde udødeliggjøre sit Navn.»

»Du vil da endelig misforstaae mig, Moder! Hørte Du ikke, jeg kun syntes, det var deiligt at staae i Historien, fordi man saa havde øvet Stordaad.»

»Men hvis det nu gik til som i Eventyrene, og der kom en Fee til Dig og sagde: Jeg vil give Dig Kraft til at gjøre dit Folk stort og mægtigt, men en Anden skal have Æren.»

»Men det er jo en Umulighed, Folk have da Øine og Øren og kunne see, hvo der fører dem i Striden.»

»Ganske vist, men Feen kan have en Menneskeham, ligesom Freia havde en Svaneham, og hun forlanger af Dig, at Du iført denne Menneskeham skal udøve Stordaad. Denne Ham seer ganske ud som Feens Datter, og da Du bliver gammel og skal til at døe, tager hun Hammen af Dig. Datteren viser sig, bliver hædret og faaer sit Navn i Historien; Du dør ukjendt, men Du

har hele dit Liv øvet Stordaad, og det var det, Du saa gjerne vilde.»

»Ja, men ikke paa den Maade, for det første findes der nu ikke Menneskehamme, dernæst synes jeg ogsaa, at Arbeideren er sin Løn værd. Store Bedrifter skulle lønnes, andre til Opmuntring og Efterlignelse.»

»Hvis store Kvinders Daad ikke har baaret Lønnen i sig selv, seer det sørgeligt ud med den,» svarede Moderen. »Lad os nu, for Exempel, begynde med Lucretia, hvis Storhed dog var af en mindre fremtrædende Karakter, da hun var berømt for sin huslige Flid og Troskab; hun blev mishandlet, faldt som Offer for Misundelsen over disse Fortrin. Jeanne d'Arc, der friede sit Folk af Fjendehaand, blev brændt som en Hex, og hendes Landsmænd sørgede ikke mere over hendes Død, end at Tidens største Digter ikke sang en Linie til hendes Priis. Selv vor store Margrethe blev af mange mistænkt at være sin Søns Morderske. Eleonore Ulfeld, der ei alene var stor ved Dyd og Troskab, men ved Lærdom og Skarpsindighed, var i tre Fængsler, og i det sidste i 23 Aar. Johanne Grey, udmærket ved Dyd og Fromhed, blev halshugget. Charlotte Corday, der offrede sig selv for at frelse sit Folk, opnaaede kun selv at blive halshugget, hvorimod den døde Marat, der var sit fald nær, blev Folkets Afgud. Madame Roland . . . .»

»Moder, Moder! jeg vil ikke høre om flere,» raabte Thora og puttede Fingrene i Ørene, »men selv om de store Kvinder ere blevne pinte og plagede hele deres Liv, ja dræbte, er det Folks Skyld ikke deres, og det maa alligevel være deiligt at udføre Stordaad.»

»Ganske vist, men de største Kvinder omtales vist neppe i Historien.»

»Hvor da?»

»Af deres Venner, ved deres Bortgang, — ofte slet ikke.»

»Hvem ere da de største Kvinder?»

»De kjærligste og de frommeste, og da Kjærlighed og Fromhed ikke tænker paa andet end at give Gud og andre Æren, saa tænker sjelden nogen paa at give dem den, og er det skeet, have de unddraget sig Æresbevisningerne.»

»Paa den Maade,» udbød Thora i en noget misfornøiet Tone, »bliver det saa skrækkelig svært at blive stor.»

»Ja, ganske vist,» svarede hendes Moder, »det er ikke nok, at man ærlig vil og alvorlig stræber efter at udføre noget Stort,

man maa føle Kald dertil, og for at følge Kaldet maa man være villig til at forsage sine Lyster.»

»Følte jeg blot et saadant Kald,» udbød Thora ivrigt, »hvor gjerne skulde jeg saa ikke forsage mine Lyster.»

»Siig det ikke saa sikkert, lille Thora, lad os først tale lidt nærmere derom. Du sagde jo før, det Deiligste, Du vidste, var at gavne dine Landsmænd, rigtignok vilde Du føre dit Folk til Storhed og Magt, men da Du ikke er Dronning tager Du, som man siger, Munden vel fuld, og vi ville derfor blive ved Hovedsagen: Du vil gavne dine Landsmænd. Du har ingen Formue, ingen Magt, men er rask og fri, kan skjænke dem din Kraft og din Tid. Hvilke Evner har Du? Du er begejstret for Sandhed og Ret. Du kan anvende denne Begeistring til at skrive smukke Vers om Sandhed og Ret, men dels ere smukkere Vers skrevne derom, end Du kan fræmbringe, og endelig tilfredsstillende denne Begeistring i Ord Dig ikke i Længden. Du vil vise din Kjærlighed til Sandhed og Ret i Gjerning, Du udtaler den for andre, der efter din Mening ikke føle saa varmt derfor, som Du; men atter bliver Du utilfredsstillet, atter er Du standset ved Ordet istedetfor ved Gjerningen. Hvor er min Gjerning spørger Du? Jo, svarer Du Dig selv, min Plads er der, hvor Sandhed og Ret ere glemte, ja foragtede. Hvem er det saa Du maa søge? Samfundets Udskud. Hvor maa Du søge dem? I Fængslerne. Ja, men man forbyder Dig at komme i Fængslerne. Men de løsladte Fanger, forbyder nogen Dig at søge dem? Nei. Hvorledes skal Du imidlertid finde dem, have de et Sted, hvor de kunne modtage Besøg? Nei, de maae nok takke Vorherre og Fængselseskaberne, hvis de kunne faae Arbeide, hvorved de blive istand til at fortjene deres daglige Brød. Du maa altsaa skaffe Stedet, hvor du kan indvirke paa deres Retsfølelse.»

»Hvorledes det?» udbød Thora, »jeg har jo ingen Formue.»

»Nei, men Du har et hyggeligt lille Hjem, som Du nu maa aabne for de kvindelige Fanger, hvis Straffetid er udløben.»

»Aabne mit Hjem for Fangerne,» udbød Thora.

»Ja, og ikke alene aabne det som Samtaalested, men aabne det som et Hjem for dem, vise, at Du ikke alene holder af dem, fordi Du ønsker Lærlinger, men fordi Du vil deres sande Vel. De have ei selv gjort det Gode og mistroe din Godhed, Du maa vise den ved personlige Offre, behandle dem som dine Lige, dine christelige Søstre. — Og ei sandt, kjære Thora, her har en meget

almindelig ungdommelig Begeistring for Sandhed og Ret ført til Stordaad.»

»Men er der mange, som bære sig saaledes ad?» spurgte Thora i en tankefuld Tone.

»At der er mange, som have saa stor Kjærlighed, at de kunne behandle en straffet Forbryderske som deres Søster, troer jeg ikke, men der er mange, som have sand Begeistring for det Gode og det Rette, og som anvende deres Liv i dets Tjeneste.»

»Men har man ikke Lov til at være begejstret for store Gjærninger, uden at man selv udfører dem?»

»Jo, men man maa blot ikke tilskrive sig saadan ungdommelig Begeistring, som en Fortjeneste, men som en, Gud skee Lov, meget almindelig Følelse for Ungdommen, der undertiden er stærkest der, hvor den finder de færreste Ord.»

»Ja,» svarede Thora med et lille Suk. »Stordaad er nok ikke saadan at løbe til, men det er dog deilig at der er store Mennesker til, og at jeg er saa ung og ikke behøver at tænke saa nøie over Alting endnu; og maa jeg nu ikke gaa ud paa Marken til Stine, og hjælpe hende lidt med hendes Geographie-lectie? Det vil hun saa gerne have.»

Thora løb sin Vei, hendes Moder reiste sig, kom hen til mig og spurgte, om vi skulle spadsere lidt rundt i Haven. Uden at tale gik vi ned under de gamle, brede Frugttræer, der næsten berørte vore Hoveder og fra hvis frugtbetyngede Grene den svageste Aftenvind løsrev store fuldmodne Æbler og Pærer. Snart blev dog Aftenens Stilhed afbrudt af andre Lyd end Frugtens Dumpen i Græsset, og da vi gik op paa en lille Høi, hvor vi kunde overse Veien, saae vi Thora siddende meget strunk paa en Arbejdshest, der blev ført af Stine og en ung Knøs. Adskillige ivrige Armbevægelser antydede, at Gangerens Hurtighed slet ikke svarede til Thoras Fyrighed, men da flere Forsøg paa at bringe den i Trav mislykkedes, ja endogsaa syntes ganske at undgaae dens Opmærksomhed, opgav man det, og de unge Tungers Rappede bødede paa Dyrets Træghed.

»Stordaad!» udrød Thoras Moder og saae efter hende,» ja lille Thora, hvem veed om Du ikke kan faae Leilighed til at øve den, hvis det bliver din, som saa manges Lod, at kjæmpe dig alene frem, ikke at hygge om en beskyttet Arne*), men leve kun for

*) Hård.

Andre i Kjærlighedens Tjeneste. Thi, ei sandt,» tilføiede hun og lagde Haanden paa min Arm, »den der gjør det, ikke alene med et glad Sind, men med et varmt og ungdomsfriskt Hjerte, — ogsaa hun øver Stordaad.»

G. A.

Forfatterinde af »Vibeke og Margrethe».

18. Familjen och Skolan *),

helsokällor för det sjuka samhället.

Familjen. Föreläsningar af *Paul Janet*. Öfvers. från sjetten originalupplagan. Stockholm 1868.

Den kristelige Skoles Opgave, nærmest betragtet i Forhold til Frihed og Fædreland, af *Joh. Möller*, Præst og Skoleinspektør i Odense. Kjøbenhavn 1868.

Hos Joh. Möller återfinna vi, samlad i hela dess gripande styrka, den grundtanke, som hos Janet framträdde mera dämpad och spridd: *Samhället är sjukt!* Men redan i sättet att utforska sjukdomens orsak röjer sig de båda författarnes olika skaplynne. Då nemligen den ene söker sjukdomsämnet *utom* samhället, i tidsandan, söker den andre det *inom* samhället, hos folket sjelft. Den ene hänför det således till en opersonlig och oansvarig, den andre till en personlig och därför sjelfansvarig orsak.

Den som läser de båda förf:ne i bredd med hvarandra tycker sig vara vittne till en konsultation vid sjukbädden mellan tvenne läkare, af hvilka den ene, för att utforska sjukdomsorsaken, företar en kemisk analys af den luft patienten inandas, under det den andre beslutsamt sänker sonden i hans öppna sår. Tvärt emot hvad man skulle tro, blir resultatet å båda sidor detsamma. I den förörenade lifsluften och i den innersta, aggande sårpunkten återfinnes ett och samma sjukdomsfrö: *tviflet*. Men, enligt Janet, är det *den tviflande tidsriktningen*, enligt Möller, *folkets tvifvel på sig sjelft*, som tär på samhällets lifskraft *).

*) Fortsättning och slut från föregående häfte.

***) I uttrycket: »folkets tvifvel på sig sjelft» ha vi sökt att likasom i en brännpunkt samla de olika och vexlande uttrycken af förf:ns tanke. Likaså ha vi i det följande under en temligen fri form velat sammanföra blott det innersta och väsentligaste af förf:ns åsigter, så vidt som de beröra och tjena att belysa vårt ämne.

Hvilketdera påståendet, som kommit sanningen närmast; i hvilket förhållande det operonliga tviflet (om ett sådant uttryck tillåtes oss) står till det personliga; hvad samband, som förefinnes mellan det i samhällsatmosferen osynligt kringsmygande och det i sjelfva samhällskroppens hjertpunkt redan groende sjukdomsfröet; detta är frågor, som vi ej kunnat afhålla oss ifrån att i förbigående framkasta, men hvilkas besvarande vi måste öfverlemnna åt läsarens eget skarpsinne, i det vi återvända till den danske förf:ns arbete, för att ur dess rikhaltiga innehåll utdraga hvad som kan tjena att belysa vårt ämne.

Lika skarpt och obevekligt, som Möller lägger i dagen fröet till den »Kræftskade», hvaraf samhället lider, lika skoningslöst genomskådar han de förhållanden, ur hvilka detta frö uppvuxit, och lika bestämdt angifver han slutligen medlen till dess utrotande. Inför honom gälla inga tidens allmänna sväfvande tendenser, vare sig som ursäkt eller förklaring. Han hänför allt, »sot så väl som bot», till den personliga ansvarighetens fasta grund, hvilken sålunda kommer att bilda utgångspunkten och grundvalen för hela hans framställning.

Hufvudpunkterna, kring hvilka denna framställning grupperar sig, äro, så vidt vi förmå fatta dem, följande:

Fröet till samhällets onda: *Folkets tvifvel på sig sjelft.*

Grunden för detta tvifvel: *okunnighet, själssömn, bristande sjelfmedvetande, oförmåga af en fri personlig öfvertygelse, samt den viljeslapphet, »som kommer af for megen Regeren».*

Vilkoret för tviflets häfvande: *En Löftelse af hele Folket til selvmedvetet Arbejde på dets egen aandelige Væxt.*

Häfstången för en sådan folkets lyftning: *»En sand Folkeopdragelse og Frihedsudvekling».*

Medlet (icke det enda, men ett af de vigtigaste) för denna uppfostran och utveckling: *»Den kristelige Skoles».*

Och härmed hafva vi från vår sjelftagna utgångspunkt ledt oss fram till den brännande fråga, hvars besvarande just utgör det närmaste föremålet för Herr Möllers skrift: *Hvilken är den kristliga skolans uppgift i förhållande särskilt till frihet och fädernesland?*

Spörjsmålet om skolans uppgift är lika gammalt som skolan sjelf. Att det i våra dagar erhållit en så mycket starkare betoning, en så mycket vidsträcktare omfattning, kommer, enligt vår förf., deraf, att mången osedd hämmsko på folkfriheten, mången hemlig kræftskada i samhällslifvet först måste bryta i dagen,

innan man kunde bringas att söka roten till det onda och finna den — i folkupplysningens brister och missriktningar. Ju klarare man känner nödvändigheten att söka läkedom för sitt onda, och ju bättre man inser att man icke har råd att undvara någon enda af de läkekrafter, som dertill erfordras, desto mäktigare känner man sig också manad att likasom »fremelske» dessa krafter, genom en uppfostran sådan, den höfves ett fritt och själfmedvetet folk.

Hvad är då uppgiften för en skola, egnad att uppfostra samhällets blifvande räddare?

Jo, säger den stora allmänheten, skolan skall uppfostra för lifvet, d. v. s. utrusta barnen med de för det praktiska lifvet nyttigaste kunskaper.

Denna åsigt är i förf:ns ögon en *naivt egoistisk*, emedan den, med stöd af en oförstådd grundsats, låter människan göra sig själf till medelpunkt för sina sträfvanden, i stället att lära henne, att det endast är genom att tjena anden, och göra det själfmedvetet, som hon kan frälsas. Den är vidare *trängsinnad*, emedan den grundar sig på en ytterst begränsad lifsåskådning, indelande människorna ända ifrån barndomen i små afstängda yrkesklasser; den är slutligen *dräpande*, emedan den förqväver människans ädlaste del: anden. Vid den tid då lärjungen skulle börja lefva på eget ansvar och tillfredsställa sitt hjertas åtrå att söka Gud i sitt eget och mensklighetens lif, aflemnas han ur den blott nyttighetssträfvande skolan, såsom en stympad varelse, med vissnadt hjerta, förkrympt lifsåskådning och förtorkad själ, betraktande lifvet såsom ett rof och verlden såsom tummelplats för småaktiga lidelser.

Förf:ns åsigt om skolans uppgift är, såsom man väl kan föreställa sig, en helt annan. Också han utgår från den bekanta regeln: *skolan skall uppfostra för lifvet. Men hvilket lif?* det är frågan. Icke yrkeslifvet — icke embetsmannalifvet, icke lifvet i och för blotta kunskapers inhämtande, utan — *menniskolifvet*. Skolan skall af barnet göra en *menniska* och bringa det att såsom sådan blifva sin bestämelse trogen; detta dock icke genom att lemna lärjungen ifrån sig mätt och tillfredsställd, utan tvärtom hungrande och törstande efter ny näring för sitt andliga lif och mottaglig för alla andliga intryck.

Men hvad är människans bestämelse? »Låtom oss äta och dricka, ty i morgon skola vi dö,» säger en. »Låtom oss lefva efter naturens anvisning,» säger en annan. »Låsom oss

underkasta oss ödets bud — det enda vi veta är, att vi ingenting veta —» menar en tredje.

Det är icke sant, förklarar förf. *Vi skola icke dö — naturens anvisningar äro oss otillräckliga — vi veta någonting mer än att vi ingenting veta — detta nemligen »att vi äro skapade efter Guds liknelse».*

Låtom oss då lefva så, att »liknelsen» kommer ur bilden allt närmare, eller med andra ord: låtom oss inrätta vårt lif efter en kristlig måttstock och vi ha följt vår bestämmelse.

Men huru skall man då i barnens hjerta bana väg för en kristlig lifsåskådning? Icke, säger förf:n, genom att med ens eller i första hand arbeta på att göra dem till helfärdiga kristna. *Skolan kan ej, bör ej, föra till någon afslutning eller gifva några fullfärdiga resultat, — hon bör blott väcka lust och förmåga till själfutveckling, rusta till kampen och ge kraft att ärligt genomföra densamma på alla lifsområden.* Det kristliga lifvet får ej, såsom med en ensidig religionsundervisning så lätt händer, bli en liten enstaka provins i själen, ständigt hotad af eröfringslystna grannar. Det måste i sig upptaga hela människan. Tron måste i sanning hlifva den makt, som öfvervinner världen. Men skolan kan dock icke gifva tron, endast förbereda den genom att gifva lärjungarne en sådan riktning, att alla lifvets andliga krafter komma att draga dem närmare till *en personlig kristendom*, i det de uppfatta sitt förhållande till dessa krafter såsom *en tros-sak*. Skolan kan alltså ej lösa sin uppgift utan att taga hänsyn till de krafter, som röra sig i tiden — vare sig att de äro för eller emot Kristus. Af dessa äro tvenne förherrskande: *idéen om människans herravälde öfver naturen, samt frihets- och nationalitetsidéen*. Innerst äro dessa idéer blott nya uttryck af kristendomens egen. Också hon vill att människan skall göra sig till herre öfver naturen, samt att hon skall i frihet utveckla sig till likhet med sin eviga urbild. Den kristliga skolan måste således bereda lärjungen för en rätt uppfattning af tidens ledande idéer, på det han må kunna finna sig till rätta med dem då de en gång gripa honom med hela lifvets makt.

Hvad innebära då dessa ledande idéer, och i hvad förhållande stå de till hvarandra samt till människans bestämmelse?

Att betvinga naturen för nyttiga ändamål — att genom det menskliga arbetet aftvinga henne icke blott vårt lifsuppehälle, men äfven våra kunskaper, vår verldskänedom, så till sägandes

hela vårt lifskapital — är väl detta allt, som fordras för att i kristlig mening råda öfver naturen?

Nej! förklarar förf:n. Vi hafva en natur inom så väl som utom oss. Först då vi blifvit herrar öfver henne — först då vi förvandlat tanke, vilja, känsla från blotta naturkrafter till andliga krafter och gjort oss sjelfva till ett medium för anden, hvarigenom han kan uppenbara sig, för att underlägga sig naturen — först då hafva vi vunnit det rätta herraväldet och först då äro vi sjelfva också fria. I andens tjenst allena står nemligen frihet att vinna, emedan den allena tillfredsställer vår själs innersta och djupaste begär: det att tjena Gud.

Huru skall då andelivet väckas hos människan? Det förberedes, säger förf., under den upptäcktsfärd hon småningom gör genom andens otaliga uppenbarelseformer, hvilken tillika blir en upptäcktsfärd i hennes eget inre, samt ett bemödande att finna sig till rätta i alla dessa andliga rörelser, och bland dem söka sin egen uppgift. Kommer så den afgörande vändpunkten i en människas lif, då Guds ande tillspörjer henne, om hon fått klart för sig, att hon icke är sin egen herre, samt om hon vill tjena Honom och bli ett redskap för hans uppenbarelse i världen. Säger människan *ja!* då har hon från ett blott naturväsen blifvit ett andeväsen och dermed »*faaet et nyt Syn paa hele Livet. Det er dette aandelige Syn og denne faste Viljesbeslutning, som vi kalde Troen.*» säger förf:n. »*Den skyldes os selv og den skyldes dog ikke os selv; jeg vil tro med min hele Sjæl, men jeg vil det, fordi jeg ikke kan Andet; det er Aandens Magt, som tvinger mig. Derfor kalder den Kristne Troen en Guds Gave.*»

Nu begynner först människans egentliga frihetsutveckling, ett arbete af egen art, der det mindre beror på hvad arbetaren uträttar i den yttre världen, än på hvad han sjelf utvecklar sig till. Och dock behöfver man ej frukta att arbetet skall öfvergå till en blott sjuklig sjelfbetraktelse. Tvärtom frambyter först nu den rätta gemensamhetskänslan; man känner att man är påräknad bland arbetarne för Guds rike, och så förvandla sig lifvets idealer till praktiska fordringar, hvilka taga hela tillvaron i anspråk för att fyllas.

Skolan skall nu förbereda lärjungarne härtill, icke genom att inpränta hos dem vissa förebilder eller lefnadsregler till blind efterföljd; utan genom att utveckla deras sjelfverksamhet, öppna deras ögon för andens mångfaldiga uppenbarelseformer, väcka deras lust att tränga till kärnan af allting, för att se till om den

är värd vår kärlek eller beundran, samt framställa exempel af både varnande och tilldragande art, men lemna åt lärjungarne sjelfva att utdraga tillämpningarne. Största vigt ligger derpå, att man genom lära och föredöme bekämpar den ofta i barnanaturen öfvervägande sjelfviskheten, undviker hvarje sporre till sjelfförgudning, och alltid framhåfver den andliga framför den blott materiela sidan af arbetet. De vanliga läse- och läroböckerna äro i detta afseende mera till hinder än gagn. Ja, förf:n bekänner, att han hört utläggningar af den kristliga tros läran, hvilka i hans öron ljudit som den krassaste materialism. Troheten, tålmodet, uthålligheten, den inre sanningen böra göras till hufvudsak framför all mekanisk eftersägning, allt dödt minnesverk. Då en lärare af barnet får tillbaka sina egna ord, kan han vara viss om att hafva misslyckats. Intet skryt eller tomt prål i skolan! Intet underblåsande af fåfängan och egenkärleken! Om möjligt, inga betyg, inga flyttningar, inga examina. Der de äro oundvikliga, må de användas endast såsom varning för de sämsta lärjungarne. Men med de sämsta må man blott för all del icke afse de minst begåfvade. Just för *deras* skull borde läraren afskaffa *alla utmärkelser*, som belöna de goda hufvudena på de svagares bekostnad, då likväl de senare, om de arbeta tåligt, »kämpande i hoppet emot all förhoppning», hafva gjort sig långt mera förtjenta af uppmuntran.

Herraväldet öfver naturen, uppfattadt icke blott såsom intelligensens makt öfver den yttre skapelsen, utan först och främst såsom en andens makt öfver oss sjelfva, är således det ideal, hvartill den första af tidens ledande idéer bör föra oss. Den andra, eller *frihets- och nationalitetsidéen*, har sina rötter i den s. k. *humanitetsidéen*, hvilken, som bekant, förskrifver sig från förra århundradet. Herder uppfann namnet. Franska revolutionen angaf grundelementerna i och med den bekanta satsen: *frihet, likhet, broderlighet*. *Likheten* betecknar det samfälta grundlaget — *friheten* utvecklingen — *broderskapet* utvecklingens mål och den ande som besjalar och sammanhåller alla de enskilda. *Mensklighetens idé* är det för alla gemensamma, som höjer människan öfver djuret och ger hvar och en ett allmän-menskligt värde. Jemte *likheten* och *enheten* uppstå således *olikhet* och *mångfald*. Hvarje människa är på samma gång en representant af hela menskligheten och en personlighet, som »*i sig gjemmer hvad ingen anden ejer*». Enligt denna åsigt blir således *menskligheten ett samfund, hvars idé omfattar och innesluter alla, och som dock*

utgöres af idel sjelfständiga personligheter, hvar och en med sin medfödda egendomlighet, hvilken det just är lifvets uppgift att utveckla. Detta för hvar och en egendomliga, är människans andliga gåfvor, den friborna tanken, den skapande inbillningen, den fria viljan, den svällande känslan — icke splittrade eller hvar för sig tagna, utan sammanhållna af sjelfmedvetandets band till en hel, menlig personlighet.

Redan hos barnet ligger denna personlighet i knopp, och dess utveckling är ändamålet för den uppfostran, hemmet och skolan böra förbereda och lifvet fullborda.

Men, frågas det, hur går det under allt detta med *broderskapet*, eller hvad vi kalla *samfundet*? Skall det ej falla sönder och splittras uti idel enstaka personligheter? Nej. Menskligheten är ett andligt samfund, och anden, som i de skilda personligheterna fått sin uppenbarelse, sammanhåller också det hela. Det är ett och samma ideal — mensklighetens idé — som gömmer sig i hvarje människas hjerta, och står såsom mål för hennes bildnings sträfvande. *Enligt humanitetens uppfattning blir således menskligheten ett andligt samfund af fria personligheter: ett personlighetens rike.*

Den s. k. humana lifsåskådningen saknade imellertid något väsendtligt, nemligen klarhet öfver den menskliga utvecklingens mål. Visserligen hafva broderskapets, frihetens, arbetets och slutligen verldsborgerlighetens idéer hvar efter annan blifvit uppställda såsom det sökta målet, men de hafva alla hvar i sin ordning befunnits odugliga, eller oupphinneliga. Man har insett omöjligheten af att betrakta hela menskligheten såsom ett enda homogent samfund, med en och samma uppgift, en för alla gällande utvecklingslag. Idéen, om ock innerst innebärande en sanning, var alltför vidtsväfvande att någonsin kunna vinna erforderlig fasthet och klarhet. Man öfvergaf den derföre och egnade sig i stället med odelad kraft åt genomförandet af den mindre uppgiften att utveckla och frigöra de särskilta af gemensamma traditioner och gemensamt språk sammanhållna folken, hvart och ett efter dess medfödda skaplynne och enligt dess af försynen bestämda mål. Här begränsade sig och klarnade uppgiften. Det blef lätt att påvisa huru hvarje enskilt samhällsmedlem genom sin frihetsutveckling medverkar till sitt folks, på samma gång han sjelf omedelbart påverkas af det andliga lif, som redan genomströmmar detta folk. Humanitetsidéen har sålunda lemnat rum för, eller rättare förgrenat sig i nationalitetsidéen — ty ytterst syftar ju

dock denna senare till att genom de enskilda folkens frihetsutveckling befrämja mensklighetens, och sålunda uppbygga också det stora gemensamma samfundet af idel fria och sjelfmedvetna väsenden, hvad man skulle kunna kalla folk-personligheter, alla sammanhållna af det högsta samfälta idealet.

Nästa fråga blir då: Hvari består ett folks nationala uppgift? Deruti, säger vår förf., att höja alla dem, som hittills endast genom sin massa, icke genom personligt värde eller andlig sjelfständighet, inverkat på folkets öde, till en fri personlig tillvaro. Härtill fordras att nedbryta alla blott yttre kastskilnader; att åvägbringa samverkan och godt förstånd mellan det bildade fåtalet och det öfriga folket; — att öfvervinna den gamla, makliga slappheten, som kommer af »for megen Regeren» och i stället väcka till sjelfverksamhet och personlig öfvertygelse. Folket måste lära begripa, att äfven den friaste samhällsförfattning icke kan gifva friheten, utan endast betingelsen därför; att friheten icke är en gåfva att emottaga, utan en uppgift att lösa; att för den frie icke finnes någon rätt utan motsvarande pligt; att de dygder, seghet — tålmod och undergifvenhet — som under betryckets tid hållit lifvet vid makt, dock bära trældomens märke och måste efterträdas af eller utvecklas till sådana, som friheten kräfver och fostrar, dygder, genom hvilka man lär att kämpa både för sin egen och sitt folks tillvaro, nemligen *öfvertygelse, sjelfständighet och handlingskraft*.

Men är det nu detta mål skolan skall syfta till, huru går det då med det först uppställda, att nemligen skolan skall i barnens hjerta bereda väg för kristendomen?

Denna fråga kan besvaras endast genom en granskning af de tvenne uppgifternas förhållande till hvarandra. Äro de sins emellan stridiga, då skall skolan under sitt dubbla sträfvande splittras såsom ett rike, hvilket söndrar sig emot sig sjelft. Kan det deremot bevisas, att de icke blott äro förenliga, men rent af oskiljaktiga, då skall också skolan först genom arbetet för båda kunna lösa hela sin uppgift.

Den »nationale Opgave» kan utan tvifvel tagas så att den blir rent af hednisk, i det den leder till sjelfviskhet, högmod, ja till sjelfförgudning. Men den har då i och med detsamma upphört att vara i sann mening national. Rätt uppfattad, blir den folkliga frihetsutvecklingen ett nödvändigt led i den kristliga lifsuppgiften. Sedd i rätt dager, blir folkanden icke en afgud, utan en makt att draga oss till Gud. Medvetandet, att fosterlandet

är vår samfälta moder — att kärleken till denna moder förenar oss alla — att vi ha henne att tacka för allt hvad vi kunna uträtta i denna världen — skall bana väg för det högre medvetandet, att vi ha en samfält Fader i himmelen, att vi alla äro syskon, förenade i kärleken till Honom och i sträfvandet att göra Hans vilja. Sann hängifvenhet och trohet mot det synliga samfund, hvori vi lefva och verka, skall då lära oss att öfva samma trohet mot de Heligas osynliga samfund. »Den som icke älskar sin broder, som han ser, huru skall han älska Gud, som han icke ser?» Äro icke folkandarne, eller hvad de gamle kallade folkens englar, Guds tjenare? Är icke modersmälet det språk, hvarigenom Gud sjelf talar till oss — uttrycket för Honom, som var »Ordet af begynnelsen?» Och när nu den folkliga frihetsutvecklingen lär oss att vårt lif är ett arbete, en utveckling; ja, om den icke lär oss mer, än att lifvet icke är liktydigt med sömn — att det alltid ger oss nya uppgifter att lösa — men tillika, att dessa uppgifter endast kunna lösas inifrån af vår egen kraft — med ett ord: *att lifvet är till för att utveckla den mänskliga personligheten*, så är ju redan detta af en omätlig betydelse också för vår kristliga utveckling.

Väl är det sant, att verklig frihet finnes endast i Kristus, och mången menar derföre, att det tjänar till intet för den i kristligt afseende ännu bundne, att söka röra sig fritt. Men månne det ej alltid tjänar dertill, att han känner bojan och finner sig manad att afkasta den? Striden, hvarmed han tillkämpar sig frihet, känslan af personligt ansvar, leder honom in i samvetets kamp och derigenom till Kristus. Och äfven om det icke kommer så långt — om frihetsutvecklingen också icke leder honom till en personlig tro — är det icke bättre för en människa att ha lefvat för en stor tanke, om också ej den största; en tanke, som vidgar hjertat till kärlek och uppoffring för hvad som är stort och herrligt i människolifvet, än att lefva ett s. k. kristligt lif, utan att ha erfarit andens frigörande makt, utan att ha rönt behovet att älska och offra sig, utan att någonsin ha känt hjertat klappa af hopp och bäfvande förbidan? Ack! Guds ande har sina underliga vägar i människolifvet! Han återfinnes icke alltid i prestens predikan eller i de döptes regelräta lefnad; men i många hedningars lif ser man honom skymta och glimta, och hvem vet om han ej kan spåras äfven hos många af de hedningar, som lefva midt i våra kristna samfund.

Genom det samfälta i arbetet, som bringar den enskilde att offra sig, icke för egna sjelfviska intressen, utan för hjälpbehöfvande likar, och genom dem för hela samhällets frälsning, får den folkliga frihetsutvecklingen karakteren af ett stort kärleksverk, och blir redan derigenom ett led med i den kristliga. Arbetet på vår egen och vårt folks frigörelse ur de lössläppta lidelsernas, den ofria tankens och den råa sjelfviskhetens tyranni, är alltså en sant kristlig gerning, som ingen, så vidt han vill vara en kristlig medborgare, får eller kan undandraga sig. Och vi behöfva endast kasta en blick på vårt folks andliga tillstånd, eller kanske blott i vårt eget inre, för att inse huru mycket som återstår att göra för en sann frihetsutveckling, samt huru kraftigt denna kan verka äfven för kristendomens sak, och göra kampen för den enskilde mindre hård — man kunde frestas att säga — mindre *hopplös* — än den nu mången gång är.

»När derföre fosterlandsvännen fått blicken öppen för det onda, hvaraf hans folk lider; då han ser den andliga trældom, den osedlighet, den sjelfviskhet, den själssömn, den aggende misstro, som beherrsakar alla dess klasser, om än i olika grad; när han ser huru maktlös kristendomen i dess häfdvunna form står gent emot dessa i dess eget sköte fostrade fiender, då är det som hörde han, likt Paulus i Troas, ett ångestrop af många tusen röster, bedjande: »Kom och hjälp oss! Hjelp oss ut från trældom till frihet, från mörker och tvifvel till klarhet och tro! Hjelp oss att kunna lefva som menniskor!» Och han kan ej värja sig för det mäktiga ropet: »han måste i sin ordning taga upp det och gå ut och bära fram det till andra, på det att också de måtte komma och hjälpa, så att slutligen alla i förening må arbeta på att lyfta sig sjelfva och sitt folk till frihet och andlig kraft och dymedelst bidraga till att frälsa det, som för alla är det dyrbaraste på jorden: *fosterlandet*».

Frågas det då: hvad är skolans andel i detta arbete? eller »hvad är den kristliga skolans uppgift?» så blir svaret:

»Förberedandet af en folklig utveckling i kristlig anda.»

Och medlet?

»Lärare, hvilka i sitt hjerta hysa och i sitt lif uppenbara både det folks anda, barnet tillhör, och med hvilken det allt mer och mer skall införlifvas, samt den Guds anda, hvilken skall genomtränga och underlägga sig hela lifvet.»

Vi hafva härmed i största korthet framhållit grunddragen af den danske förf:ns åsigt, blott så vidt som de beröra vårt ämne, lemnande åt läsaren att sjelf i det rikhaltiga arbetet uppsöka det myckna goda och förträffliga, som vi här måst förbigå. Dit räkna vi bland annat skildringen af den djupa missuppfattning af skolan och dess mål, som ännu råder inom alla samhällsklasser*). Förträfflig är äfven framställningen af den Nationale Op-gave, jemförelsen mellan »Aand og Natur», teckningen af sann och falsk frihet, samt i allmänhet framställningen af tidens ledande idéer, hvilket allt blott här med några flygtiga penndrag kunnat antydast. Slutligen hänvisa vi läsaren till bokens senare afdelning, der de i det föregående uppställda grundsatserna tillämpas på skolan och undervisningen, såsom oss synes, på ett i allmänhet förträffligt sätt.

Ett par små anmärkningar må det dock tillåtas oss i förbigående framkasta. Det förefaller, som hade förf:n alltför mycket underskattat det materiela arbetet och dess betydelse rent af såsom en förutsättning för det andliga. Ett folk, som saknar arbete och bröd, saknar ju också kraft att tillkämpa sig sitt andliga lifsuppehälle; ett folk som svälter, tror icke mera på sin framtid; ett folk, som föraktar arbetet, har icke mera någon sådan. Korteligen, vi våga hemställa, om ej *arbetets ära* hade för-tjenat att räknas med bland tidens *ledande idéer*; om ej *arbetet sjelft* borde fått ett rum med bland de lifsmakter, hvilka, helgade och genomträngda af kristendomens anda, skola, hvar i sin mån, medverka till »en folkelig frihetsutveckling i kristlig anda».

Vår andra anmärkning gäller förf:ns yttrande, att bästa sättet att ur skolan aflägsna alla sjelfviska bevekelsegrunder är att bringa lärjungen att arbeta af kärlek till läraren. Vi ha sett den grundsatsen tillämpad, och vi tro att den innebär stora faror, bland annat just för den personlighetens fria utveckling, som borde vara uppfostrans förnämsta mål, och som förf:n sjelf så varmt påyrkar.

*) Så t. ex. anses den af allmogen ännu blott såsom en tvångsberedelse till konfirmationen och dermed till lärjungens första drängtjänst; af medelklassen såsom nyckeln till handel och näringar; af rikemansklassen såsom ett slags privilegierad plantskola för byråkratien, hvarföre ock sorgliga klagorop höjas öfver den tilltagande mängden af studerande: »Man er bedrøvet over at saa Mange som muligt faa den bedste Undervisning som Landet kan byde sine Søner, fordi det uden videre forudsættes, at, naar man har faaet den, saa er man ikke istand til selv at bryde sig en Vej, men maa absolut forsørges af Staten.»

Men vi återvända till vårt ämne, för att kasta en sista jämförande blick på den olika behandling de båda läkarne föreslagit för sin sjukling. Så till vida äro de öfverens, att de, såsom vi sett, tillskrifva sjukdomen en och samma orsak: *tviflet*, ehuru den ene fattar den såsom en yttre, och den andre såsom en inre orsak. Äfven i valet af helsokällan, der den sjuke skall finna bot för sitt lidande, skilja de sig föga. Familjen och skolan äro ju i sjelfva verket utflöden af ett och samma källsprång, erinrande om dessa varma tvillingskällor i Pyrenéerna, hvilkas osynliga samband röjer sig då de samtidigt stiga och sjunka, klarna och grumlas, värmas och svalna.

Ännu i andra fall närma sig våra båda förf:ne likasom för ett ögonblick; så t. ex. i bortvisandet af den åsigten, att människan skulle vara till sin natur alltigenom förderfvad — ett vredens barn alltifrån moderlifvet. Snart skilja sig dock deras vägar fullkomligt. Brytningspunkten är den gamla, i våra tider mer än någonsin splittrande: vändpunkten i människans så väl som i mensklighetens lif — »klippan Kristus».

Icke som skulle Janet uppträda *emot* eller Möller *för* Kristus. Den förre blott »*ignorerar*» Honom, under det den senare *förutsätter* Honom såsom den naturliga och obestridda grunden för allt högre lif. Skilnaden — i sig sjelf omätlig — öfverhalkas dock lätt af en flygtig eller förströdd blick. Vi kasta derföre här ännu en återblick på den innersta ledtråden i de båda förf:nes framställning.

Grunddragen i Janet's »praktiska hemfilosofi», så vidt den berör familjen och uppfostran, ha vi dock redan framhållit och kunna således sammantränga det öfriga af hans lifsåsigt i följande korta satser:

Lifvet: för mannen en förpligtelse att fullgöra, för qvinnan ett lidande att underkasta sig.

Ordning och pligt: vägen till den sanna friheten.

Styrkan och förnuftet: maktens berättigande.

Kärlekens evighet: ett sjelfbedrägeri (det är endast förvandlad till pligt, som kärleken får någon varaktighet och något värde).

Förnuftet, hedern, pligten, dygden: mannens ledstjernor genom lifvet; mannen — qvinnans.

Slockna eller falla ledstjernorna är allt förloradt. Endast qvinnan kan ännu möjligen rädda sig sjelf med *en from resignation*, förljufvad af vissheten att lifvet med all dess smärta är blott ett sken, en öfvergångsform till döden: »*ty allt är förgängligt och i morgon skola vi dö.*»

Vända vi oss nu från Janet till Möller, finna vi något helt annat:

Lifvet: en frihetskamp, ett medvetet arbete på utvecklingen af vår rätta personlighet, hvilken är gudabelädet inom oss.

Skolan: en förberedelse till denna kamp, i öfverensstämmelse så väl med *de naturliga anlagen*, som med *folkandens riktning* och *den gudomlige andens kraf*.

Den nationela frihetsutvecklingen: vägbrytare för den kristliga.

Naturen (inåt och utåt) beherrskad och genomträngd af anden.

Kärleken: den innersta drifkraften i den nya människans kamp mot den gamla.

Sanningen i Kristus: den allena frigörande makten, emedan hon borttager den syndens hämsko, som binder all frihetsutveckling.

Friheten i sanningen: underkastelse under andens helgande makt.

Tron — (den i handling verksamma, personliga öfvertygelsen) — *vilket för seger i alla skiften af den mensklige frihetskampen.*

Dessa äro, om vi eljest förstätt honom rätt, de lifsmakter, af hvilka Möller hoppas samhällets botande och fosterlandets räddning. Grundskilnaden mellan honom och Janet är således omätlig och återverkar på alla punkter af deras framställning.

Så är det hos Möller icke fråga om olika lifsprinciper för olika lefnadsförhållanden, såsom hos Janet; icke heller om öfverflyttandet af arbetet och ansvaret, från en klass till en annan, från ett kön till ett annat. Målet för en sann folkuppfostran, heter det, är att bilda *menniskor* (således icke *endast* män). *Hela* folket (icke blott halfva) skall lyftas till medvetet arbete på sin egen frihetsutveckling. Folkets *alla* krafter (således icke blott de manliga) måste samverka för fosterlandets räddning. Arbetet på den nationela utvecklingen är ett kristligt kärleksverk, som ingen (således icke heller qvinnan) får undandraga sig, om han vill kallas kristen. Detta är oss nog för att inse, att Möller icke, såsom Janet, utelemnar qvinnan vid arbetet på samhällets återställande, ehuru han ej särskilt betonar hennes andel deri, utan tar den mensklige personligheten på alla områden hel och odelad i anspråk för genomförande af den samfälda uppgiften.

Vi hafva härmed kastat en sista blick på de båda läkemetoder, mellan hvilka vår sjukling har att välja. Den ena leder, som vi sett, från *tvifvel* till — *förtviflan*; den andra från *tvifvel* till *tro* — icke den opersonliga tron på vissa formler eller satser; icke heller trotsandet på den menskliga naturens egen kraft; utan vissheten om, ja, *det personliga medvetandet af Guds kraft i den frigjorda viljan, till seger på den menskliga lifskampens alla områden.*

Huru länge skall den sjuke tveka?

Ser han icke, å ena sidan stillaståndet — tillbakagåendet — förintelsen? Hör han icke, å den andra, redan suset af engels vingar och sorlet af källan med det lefvande vattnet? — Förnimmer han icke närheten af den starke hjälparen, på hvilken han så länge väntat?

Ack! Detta är frågor, som vi i vår svaghet måste lemna oafgjorda. Må vi dock ihågkomma, att hvar och en af oss bär någon del af svaret och ansvaret inom eget bröst; med andra ord: att hvar och en enskilt (och inom *familjen* och *skolan* icke minst qvinnan) kän i *någon* mån *motverka* eller *medverka* till samhällets räddning.

Slutligen några ord till förklaring af det kanske något ovanliga i vårt sätt att begagna tvenne sinsemellan så olika arbeten till belysning af ett sjelfvaldt ämne.

Hvad då först Janet beträffar, erkänna vi med nöje, att hans bok, ehuru för oss i grunden otillfredsställande, dock otvifvelaktigt är förestafvad af de ädlaste afsigter, att den har många goda och ännu fleralysande sidor, samt att äfven många af dess svagaste sidor kanske böra tillskrifvas icke så mycket förf:n personligen, som icke snarare bristerna i den franska nationalkarakteren och deraf följande missförhållanden. Men då arbetet i dess svenska drägt blifvit af våra tidningar så obetingadt rosadt, att man till och med förklarar det värdigt att »tryckas med guldbokstäfver» till mönster för våra svenska familjer, ha vi trott oss i en Tidskrift för Hemmet skyldiga att deremot inlägga en liten protest, genom att framhålla arbetets hittills förbisedda brister, utan afseende på några (ur fransk synpunkt) förmildrande omständigheter.

Med Joh. Möllers bok ha vi gått tillväga på samma sätt, i det vi, med förbigående af det exklusivt danska, framhållit blott de allmänna på hvarje folk tillämpliga grundsatserna, och dervid

anmärkt såsom förbiseenden, hvad som måhända i de nationala förhållandena eller folklynnets riktning finner sin förklaring.

Att vi föröfrigt ur de båda arbetena, på ett temligen egenmäktigt sätt, utdragit just det som kunde tjena till att belysa vårt sjelfvalda ämne, erkänna vi villigt. Men vi hoppas att denna egenmäktighet finner sin ursäkt dels i ämnets vigt och dels i den erkända, men i verkligheten så ofta glömda sanningen, att *familjen och skolan icke hafva sitt mål inom sig sjelfva, att den innerlighet, som förenar familjens medlemmar, och den kärlek, som binder läraren eller lärarinnan vid sin skola, icke få urarta till en trångsinnad sjelfviskhet, — korteligen: att familjen och skolan icke få vara medvetslöst arbetande kuggar i det sociala maskineriet, utan sjelfmedvetna, under det hela sig frivilligt underordnande lemmar i folkens lefvande organism.*

Esselde.

19. Några små franska "interiörer".

1.

Bref från Paris.

I dag är jag så glad att jag har svårt att sitta stilla. Af undseende för min omgifning sjunger jag icke högt, men gör det i mitt inre af glädje öfver — gissa hvad! En bjudning. Och till hvem? Jo, till den utmärkte litteratören och författaren Ernest Legouvé, på hans egendom Seineport, utanför Paris.

I morgse kom bjudningen, ett artigt bref från Legouvé till P., med tacksägelser för den svenska öfversättningen af »*L'histoire de la femme*», som vi lemnat i Legouvé's bostad i Paris. Om tisdag fara vi ditut. I afvaktan på den stora dagen skall jag väl nu språka litet för dig om de bekantskaper jag här gjort; bland dessa främst Louise Bader, utgifvarinnan af *Revue populaire de Paris*, som vi sett på läsesalongen i Stockholm.

Du vet att jag hade introduktionsbref med mig till M:lle Bader. Då jag lemnade fram det, fann jag i henne en ännu ungdomlig, liten, liflig, svartögd och entusiastisk personlighet, mycket vänlig och mycket talför, liksom de flesta människor härute; väsendet föröfrigt högst intagande; hufvudet, omgifvet af ett ramsvart, kortklippt hår, mycket uttrycksfullt och originelt. Jag

fann snart att hon är en person, som med hela sin själ hängifvit sig åt arbetet för kvinnans framåtskridande, synnerligast genom en förbättrad uppfostran. Jag berättade henne huru långt vi i Sverige kommit i detta afseende och omtalade äfven friskolorna, skrifbyrå, läsesalongen, skyddsföreningarne m. m. Hon glädde sig innerligen åt allt detta och vill nödvändigt att jag skall gifva henne några uppgifter härom för hennes Revue, för att, som hon säger, »göra Sverige känt». Vi blefvo genom dessa meddelanden helt förtroliga; under »*des embrassemens sur les deux joues*» förklarade hon sin glädje öfver att ha funnit »*une âme sympathique*» och sade sig alltid ha önskat att alla kvinnor som sträfva till samma mål »*se donnassent la main, n'importe la nationalité*».

Ett par dagar senare fann jag på vårt salongsbord den herrligaste bukett af rosor, i buketten ett kort och på kortet en inbjudning från Louise Bader till oss alla, att med henne och hennes familj tillbringa söndagen hos en af hennes vänner på en villa utanför Paris. — Det var i går. Hon kom sjelf och hämtade oss, och efter en angenäm promenad ett stycke utanför staden, stannade vi i Passy, framför en hög, tillsluten port. Utanföre syntes blott en hög mur, men då porten öppnades, uppenbarade sig, såsom genom ett trollslag, en förtjusande trädgård och park med boskeer, grottor, springvatten, sommarhus, sköna statyer, tropiska växter — och sådana blommor! sådana gräsmattor! Midt i denna herrliga lustgård låg villan, ståtlig och smakfull. Det bästa af allt var dock värdinnan sjelf, en vacker, gammal, silfverhårig dame i svart klädning med spetsar och några dyrbara smycken.

Madame M. är, euligt hvad Louise sagt oss, en »*femme lettrée, de beaucoup d'esprit*», dertill »*immensement*» rik, en lycka hvaraf hon frikostigt lärer dela med sig åt andra. I hennes personlighet uttalar sig qvickhet och godhet, parade med den ädlaste värdighet. Jag tänkte: Vore alla gamla damer i Frankrike lika Madame M., skulle ej mycket återstå för Louise Bader att göra. Salongen, der vi slogo oss ned kring den med dyrbara kandelabrar och vaser smyckade marmorspiseln, var elegant anordnad med blomsterbord, kåsöser och andra möbler af rosenträ, vackra bronzer, taflor m. m. Derutanför en biljardsal, der både herrar och damer under eftermiddagen spelade. Medan det ännu var dager förde oss Louise omkring genom parken och trädgården, och sedan äfven genom hela huset, der man bland annat från en öfre salong hade en vidsträckt utsigt öfver trädgården

och de närmaste omgifningarne ända bort till S:t Cloud, Meudon och Sèvres. Fru M., som är enka efter en mycket rik fabrikant, har inköpt stora landsträckor närmast derintill, för att inga nya byggnader skola kunna skymma utsigten från hennes villa.

Klockan 8 serverades middagen; den var ofantligt liflig — champagnen flödade, qvickheter blixtrade och skämtsamma skålar föreslogos. Vinerna voro utsökta, frukterna läckra och desserten full af små fyndiga öfverraskningar. Så t. ex. hittade man i valnötterna än en luktfaska, än ett par små dockhandskar, ljusstakar, kaffepannor och andra små näpna leksaker, och jag fick hela min tallrik full af dylikt småkram att medföra till *ma nièce*. Bland gästerna voro äfven en ung läkare och en kompositör, som för ögonblicket lär vara »*en vogue*», och som spelade vackert tillsammans med M:ll Bader efter middagen. Sällskapstonen var den angenämaste man kan tänka sig; full af sprittande lif och fullkomligt »*comme il faut*». Madame M. inger ovilkorligen respekt, men hon är på samma gång så god och vänlig. Det var en glädje att tala med henne. Hon känner mycket väl till hela den litterära världen, äfven vår Fredrika Bremer, som hon tycker mycket om. När vi togo afsked, för att i hennes eget åkdon återvända till Paris, tog hon löfte af oss att vi skulle komma igen i vår. — Och nu nog om denna utflygt.

Tiden har fått vingar, tror jag, i Paris. Dock söker jag fånga den i flykten och använda den efter bästa förmåga. Så var jag häromdagen hos Madame Pape Carpentier, en gammal bekant sedan de första årgångarne af »Tidskrift för hemmet». Hon fortsätter sin sjelfskapade verksamhet såsom ledarinna af de franska småbarnskolorna. Det är en tänkande och kraftfull qvinna, som lefver helt och hållet för förverkligandet af sin idé, och som lifligt deltagar för allt närbeslägtadt arbete, som pågår i andra länder. Äfven hon ville ha uppgifter om vårt undervisningsväsende, det lagbundna så väl som det frivilliga, för att meddela dem åt undervisningsministern; men jag vet sannerligen ej huru jag skall kunna skaffa henne dem.

Vår pariservistelse har icke blott medfört intressanta personliga bekantskaper; den har äfven varit rik på konstnjutningar. Du skulle hafva varit med oss i går och hört Patti i Barberaren. Hon var förtjusande; sjelfsväldig, om man så vill, men full af lif och behag. Också fick hon stormande applåder och en massa buketter, bland hvilka två af ofantlig storlek — det brukas så

i Paris när man vill vara rätt artig — som gifvo den svartsjuka Doktor Bartolo ämne till nya misstankar. »Tiens!» utbrast han, med förgrymmad uppsyn, »qui donc t'a donné ce bouquet magnifique?» Dessa små impromptus applåderades ofantligt.

— — — — —

Nyss hemkommen från Seineport, der Legouvé har sin villa, som äfven är ett litet paradis med en utmärkt vacker och skuggrik park, skyndar jag att skicka dig mina intryck medan de ännu äro friska. Det var den roligaste dag jag haft i Paris. Mina förväntningar blefvo vida öfverträffade, och jag anser det såsom en lycka för hela lifvet, att ha fått blicka in i ett sådant hem, se ett sådant familjelif, och lära känna en sådan man som Legouvé. Både han, hans dotter, M:me Devallière, och dennas svägerska, en gudaskön spanska, mottogo oss på det allra vänligaste. Efter en déjeuner, (vi skulle kallat den middag), med sex rätter mat och dessert, fördes vi ut i trädgården, jag, din egen lilla Hanna, vandrande stolt och förtjust vid Legouvé's arm. Du kan ej tro hvad det var roligt att höra honom tala, och huru mitt mod växte då jag fann huru enkel och god han var. Han är dock helt annorlunda än jag tänkt mig honom. Han har ett litet hufvud, mörkbruna liffulla ögon, en fint aristokratisk hållning, och i trots af de sextio åren och det gråsprängda håret ser han ännu helt ung och kraftfull ut. Han uttrycker sig, som man kan vänta af hans skrifter, utomordentligt väl, men, olikt andra fransmän, slår han ej omkring sig med artigheter och granna fraser. Ädelhet och godhet äro de framstående egenskaperna så väl i hans tal som hans väsende.

Bland annat berättade han mig om en ung svenska, som för ett år sedan besökt honom med sin far. Något vackrare förhållande än mellan henne och hennes far hade han aldrig sett. Hvad som särskilt rört honom, var »det nästan moderliga i hennes ömhet mot den gamle, paradt med det i öfrigt så friska, glada väsendet». Sällan, sade han, hade han sett en ung flicka med så skarpt hufvud »et tant d'esprit». Han hade läst för henne en dram, som han just då hade under arbete, och bedt henne säga sitt omdöme derom. Hon hade gjort ett par små anmärkningar och han bad mig nu helsa henne och säga att han begagnat sig af dem. Det är roligt att höra beröm om landsmän, helst från sådana läppar, och du kan väl förstå att jag med glädje åtog mig uppdraget.

Då sedan talet föll på Legouvé's nya bok, en fortsättning af »*Les pères et les enfans*», frågade han om det

skulle roa mig att höra honom läsa något derur, och utvalde i samråd med döttrarna ett kapitel, som de trodde skulle intressera oss. Vi lemnade då den vackra trädgården, jag med en bukett af röda, gula och hvita rosor, som han och döttrarna plockat, och slogo oss ned i den smakfulla, med taflor och blommor prydda salongen. De tvenne unga fruarna Devallière, två mörkklagda skönheter i ljusa, vackra sommardräkter, likasom ett annat ungt fruntimmer, deras vän, togo sina arbeten, och bildade så de vackraste lefvande figurer i taflan, och nu började läsningen. Det var en förträfflig skildring af *l'influence qu'exerce la différence de l'éducation des parents et des enfans* — läst så, som endast Legouvé (han anses för den ypperste föreläsare i Paris) skulle kunna göra det. Aftonen tillbringades för öfrigt under ett lätt och behagligt samspråk, som gaf oss mången dyrbar inblick i familjens inre lif.

Legouvé förlorade för tio år sedan sin älskvärda hustru. Hon dog af sorg öfver förlusten af en förhoppningsfull son. Dottern, Madame Devallière, ännu ung och vacker, har tydligen ett fint odladt sinne, intresserar sig för allt framåtskridande, allt godt och skönt, är allvarlig och dock glad, med ett ord: mycket olik fransyskor i allmänhet. Hon synes vara sin fars tröst och stöd, och bor alltid hos honom med man och barn, de präktigaste gossar, frimodiga och dock snälla, som tycktes utgöra sin morfars glädje.

Om Legouvé's sätt att vara med barn och barnabarn kan jag icke säga annat, än att det var allt hvad man skulle önskat finna hos författaren till »*Les pères et les enfans*». I sanning en sådan familjefar, som man tyckte sig finna i honom, kan ha rättighet att lära andra att uppfostra sina barn. Jag har länge hållit af Legouvé såsom författare. Huru ljuft att nu också få värda honom såsom människa!

Den bok och det porträtt, han gaf mig då vi skiljdes, bevarar jag såsom det bästa minnet af mitt vistande här.

Nu farväl! Snart fortsätta vi resan söderut, och när vi nått målet får du snart åter höra af

Din *Hanna*.

20. Småprat om poesi.

5.

Några ax för Småland, nödåret 1869. Stockholm. Pris 1 R:dr.

Nog har väl du, som jag, kära läsare, öfvat den ädla konsten att bringa ax i blom genom att bära dem i din varma hand och andas på dem med barnsliga läppar! Hvarföre skulle vi ej då kunna bli barn på nytt och göra detsamma för Smålands-axen? Gifna och mottagna med varm hand och i barnslig anda skola också de slå i blom, ja, än mer, *bära frukt!* Och detta kanske icke *endast* för de hungrande. De äro svaga, det är sannt; det syns på dem att de äro nödax, vuxna på hård mark och vattnade af tårar. Men ett och annat sväller dock redan af inre lifskraft. Här är ett sådant — ett prof-ax. Tag det, och jag är viss att det skall lära dig — i fall du ej vet det förut — hvad slags värme det är, som drifver ax, sådana som dessa, i blom och bringar dem att bära tusenfallt frukt.

En Personalia.

(En sann bild från vestra Sverige, af B. E.)

Jag gick förbi en kyrkgård;
En skara der stod och gret.
Jag frågar: »Hvem är jordad?
Det är väl en ryktbarhet?»
Då hörs en gumma snyfta:
»Jag tror väl att denna har
Mest okänd dött, som lefvat!
Vår kära mamsell det var.»

»Jaså! Hon gaf er mycket?
Hon var både rik och god?»
»Ja, hon var rik på sanning
Och gaf både tröst och mod!
Hon gaf mig aldrig pengar,
Hon hade ej mycken mat —
Men när hon räckte handen,
Det var som en gulddukat!»

»Här stå väl tretti gummor
Och femtio unga mör,
Som stöd och råd nu mista,
När denna mamsellen dör.

Mer tom vår ort ej blefve,
 Om pesten här skulle gå.
 Hvar får man nu en tillflykt,
 När rådlöshet kommer på?»

Då säger närmsta grannen:
 »Jo, detta har hon mig sagt,
 När hon i nätter långa
 Vid sjuksängen satt på vakt.
 Hon såg, att jag var rådlös,
 Och hon ej förtegat har
 Till hvem jag skall mig vända,
 Fast *hon* icke mer fins kvar.»

Jag tänkte: »Likt en drottning,
 En fattig och åldrad mö
 Här följes och begråtes,
 Men *jag* lär få osörjd dö.
 Hvad gjorde dennas sinne
 Så rikt och så älskansvärdt?
 Det måste varit *kärlek!*
 — Men hur har hon älska lärt?»

Jag gick dit der hon lefvat;
 Der gret ock ett menskotal.
 Helt låg var hennes hydda,
 Och ingången dit helt smal.
 Jag tittade in i kammarn;
 Den ödslig nu var och kall.
 Der låg en gammal bibel,
 Der stod ock en bönepall.

Viser af *Adolph Recke*. Kjöbenhavn 1868.

Den, som vill göra sig en riktig föreställning om Kjöbenhavns-lifvet under de sista tjugo åren, men glömmar att taga *Reckes* visor med i räkningen, skall snart finna att det fattas en färgton i taflan; — icke någon af de bjerta, skarpt i ögonen fallande, som angifva taflans grundkarakter, men snarare en af dessa öfvergångsfärger, som man kallar förtoningar, och som tjena att förmedla motsatserna och utjemna konturernas skärpa. I sjelfva verket ligger det lika mycket ton som färg i *Reckes* poesi, och man förstår den kanske ej rätt förr än den sjunges. Sjelf föddes han på en klar vårdag, under solsken och fogelsång; och blef också en vårfogel, som sjöng ut sin egen och andras glädje under lifvets korta majtid, för att tystna när skördetiden

kom. På titelbladet till den efter hans död utgifna vis-samlingen finner man följande motto:

*Les vers sont enfans de la lyre
Il faut les chanter, non les lire.*

Sjelfva ödet synes ha delat denna åsigt, då det i Karoline Lumbye, »Folketeatrets Fru Heiberg», gaf honom en hustru, som bättre än någon förstod att i sång ge vingar åt hans dikter. Sjelf icke blott sångerska, men äfven en lyckad tonskald, har hans Laia, som han kallar henne, i icke ringa mån bidragit till hans stora popularitet. Hvad hon var för honom såsom hustru, röjer sig i många af de vackraste af hans visor, och främst i

Mit Hjem.

Mel. af C. E. F. Weyse.

I Nyboder der staaer en net
Bolig — Du kjender bestemt den;
Udenfor Døren er Rendestøens-Brædt,
Over den staaer Nr. 15.
Huset er lavt, jeg nægter ei det,
Tagsteen og Brosteen nærme sig tæt,
Skjærme dog luunt imod Blæsten —
Huset er pænt forresten.

Inde paa Væggen med Smag er hængt
Mange Billeder kjønne,
Tæppet er rødt og guult isprængt,
Og Gardinerne grønne;
Bagude findes en Havecultur,
Roser opad det tjærede Skur —
Blomster — og vil Du betænke
Lysthuus med Bord og Bænke.

Huset synes som skabt for To,
Skabt til at bringe dem Lykke —
Og I veed jo vel sagtens, hvo
Der i Lyksalighed bygge,
Bygge og boe gemytligt og godt,
Mageløst smagfuldt — men mageløst smaat —
Smaat som de Fugle, der kurre,
Smaat som to kviddrende Spurve.

Og om mit lille elskte Hjem
Venlige Huusguder frede!
Kjærligheds Roser blomstre frem,
Duft i min Stue de sprede!

Hvem er den gode Genius, som
 Skaber mit Hjem til et Paradis om —
 Siig mig — Gjætter I ei, a'
 Englen, det er min Laia.

En glad lifsåsig, ett friskt och fritt skämt, samt en äkta dansk godmodighet, äro de betecknande dragen för Reckes sångmö. Att hon någongång slog öfver i lättsinne, är kanske förklarligt och förlåtligt nog. Till det oförlåtliga skulle dock vi svenskar, med vårt allvarligare lynne, räknat skämtvisan om de husvilla och innebrända, («Pjaltensborgs Brand»), hvilken dock lär ha blifvit »en af de mest yndede gadeviser» i det glada Kjöbenhavn. Beståndsdelarne i folklynnena äro olika afvägda. Hvad vi fått för mycket af det *tunga*, ha måhända danskarne fått såsom öfvermål af flygtighet — en egenskap, som dock (*vi* veta det i denna stund bättre än någon), ej hindrar dem att ömma för nöden och offra mer än de flesta för dess lindrande.

Det ligger någonting af dansk natur i allt hvad Recke sjunger, säger hans biograf, och det är detta, som gjort honom så populär. Hans soldatvisor, hans vådevillsånger och muntra tillfällighetsstycken äro i hvars mans mun. Att han dock icke saknar djupare toner på sin lyra, visar, bland annat, hans Bøn för Danmark:

»Kongernes Konge! Ene du kan
 Skjærme vort ælskede Fædreneland!»

en sång, hvars hela skönhet man dock först lär kunna fatta, när den beledsagas af Hornemans herrliga musik.

I lätthet och fyndighet liknar han vår Sehlstedt. Någon gång anslår han en ton, som påminner om Bellman; så t. ex. i följande lilla visa, hvarmed vi afsluta vårt småprat om den Kjöbenhavnske vis-sångaren:

»Under Marmorbroen gled
 Bonden nys med Strømmen ned,
 Slottet spejler sin Portal
 Dybt i Fredriksholms kanal,
 Uhret hist på Nicolai
 Vise vil i Natten Vei.
 Nu har Blæsten
 Lagt sig næsten;
 Høit i Stalden vrindsker Hesten,
 Høit paa Himlen Maanen staaer,
 Aaren sagte Bølgen slaær:
 ∴ Stille! Stille! Læg nu bi! ∴
 Stille — nu slog klokken ni.»

Esselde.

21. Nytt på vår bokhylla.

A. SKRIFTER I RELIGION OCH UPPFOSTRAN.

Pietism, Rationalism, Statskyrka och Reform. Tankar i dagens kyrkliga frågor, af *Förf:n till »Grannarne i Skärgården», »Flården och Nöden»* m. fl.

I en tid då så många meningsskiljaktigheter i andliga frågor förefinnas och olika partier ifra att vinna gehör och anhängare i vårt land, är det af vigt att från olika kristliga ståndpunkter se dessa skiljaktigheter och partier opartiskt belysta. I ofvanstående arbete — litet till omfånget, men rikt och påaktansvärdt till innehållet — framlägges ur kyrkligt kristlig synpunkt en dylik belysning, med på en gång kraft, saktmod, upplyst förstånd och stor stilistisk förmåga.

Med pietism afser förf:n den partibildning, som — från början framkallad af ljumhet inom, och grof otro utom kyrkan — ställt sig vid sidan af denna, och, i följd af kyrkans indifferensism och oförmåga att fatta tidens behof, har måst på egen hand utveckla det kristliga lifvet, hvilket åter, af bristande insigt och uppmärksamhet hos ledarne, fått en sned riktning, som framkallat brytningar af svårare art inom samhället, såsom församlingsmedlemmars skiljande från kyrkan, upplösning af familjeband, splittring af förut samverkande krafter, ofrid inom förut fridfulla hem o. s. v. — Ehuru vi väl veta att förf:n här framställt den negativa sidan af den pietism, som fäster en sann kristen vid Kristi lära, och ehuru vi fullt erkänna det ovisa, ensidiga och blinda, som från denna sida till skada utgår, så tro vi dock att skulden för alla dessa splittringar och söndringar icke böra till *hela deras vidd* kastas blott på ena sidan, eller på pietismen i och för sig, utan till en del äfven på de nyvunna anhängarnes missförstådda och ensidiga uppfattning af de mottagna lärorna.

Med rationalism, då dermed betecknas ett partinamn, afser förf:n den missriktning, som förnuftet tager, då det, ledt af högmodet, vill gå sin egen väg. Då förf:n vidare talar om detta förnuft, synes det oss att detsamma helt och hållet identifieras med högmodet. Det är oss alltid svårt att höra ropas ve öfver förnuftet, denna höga Guds gåfva, som gör människan till människa, och hvarförutan hon icke skulle kunna fatta ett enda Skriftens ord till kännedom om sin Gud eller om sig sjelf. Är det

icke *det onda* i menniskan, och detta allena, som gör att hon missbrukar det goda hon fått? Förnuftet kan af högmodet missledas, men det kan dock aldrig blifva detsamma som högmodet sjelfft, ty det ena är af Gud, det andra af Guds motsats.

Pietismen, rationalismen och statskyrkan äro nu de hufvudmakter, som i mer eller mindre grad upprest sig emot hvarandra; denna sistnämnda utgör egentligen defensiven, är så att säga offret, och faran är för henne så mycket större, som hon, i stället för att med upplysning och kärlek söka draga till sig de uppriska eller vacklande, begagnar maktspråk eller ock liksom halftar på båda sidor. Förf:n framställning af allt detta — med sin strid, sina brister, sina faror för kyrka, stat och samhälle — är, enligt vår tanke, särdeles klar och insigtsfull. Hvar och en, som med allvar söker sanningen, skall här af kunna taga mången lärdom.

Hvad kyrkans reform vidkommer, så inser förf:n behovet af en sådan, men anser att densamma bör utgå från kyrkan sjelf och genomföras efter apostoliskt mönster. Den reform, förf:n anser mest af nöden, är dock den, som ombildar oss sjelfva i hjerta och vilja till sanna lemmar af Kristi andliga lekamen; endast då denna reform föregått kan den förra bringa välsignelse, enighet och frid i samhället. Häruti instämma vi af allt hjerta, anbefallande det värdefulla arbete, vi här omnämnt, till alla, men synnerligast till dem, hvilka på samhällets andliga utveckling kunna utöfva ett välgörande inflytande.

E. K.

Om sjelfuppfostran. Fritt efter *Edouard Laboulaye*, af *S. L—d*. Stockholm, 1869. Pris 50 öre. (Behållningen tillfaller de nödlidande i Småland.) — Den lilla skriften fås i Stockholm hos Hrr Bokhandlare; i landsorten på requisition hos Red:n eller hos Hrr P. A. Norstedt & Söner mot insändande af likvid.

»Hvad är uppfostran? Och huru kan man fullfölja en afbruten eller omgöra en förfelad sådan?»

»Här,» säger Laboulaye, »vore nu troligen rätta platsen för en af dessa djupsinniga betraktelser, om hvilka det blifvit sagdt, att den som framställer dem sällan begriper dem, och att den, för hvilken de framställas, *aldrig* begriper dem. Vi åtnöja oss dock med att gifva några få antydningar, och dessa så enkla att en moder kan upprepa dem för sitt barn, viss om att blifva förstådd.»

Med dessa ord har förf:n sjelf angifvit grundtonen i sin lilla skrift, i hvilken man för öfrigt återfinner alla den snillrike och älskvärde fransmannens bästa egenskaper: klarhet och djup, värme och skärpa, frisinhet och sans.

Ämnet, i sig sjelft så behjertansvärdt, får en ytterligare betydelse om det ställes i samband med det ändamål, hvartill behållningen af den lilla skriften är anslagen. Vi tillhöra icke dem, som anse en allmän hungersnöd såsom ett omedelbart Guds straff för folkets ogudaktighet. Men vi tro dock, att sådana hemsökelse, då de drabba ej blott den lösa arbetarbefolkningen i vissa trakter, utan hela landsträckor om hundratusentals fasta innebyggare, ej kunna vara helt och hållet oförvållade; — rättare sagdt: vi tro att de kunna och *måste* förekommas, samt att det kraftigaste medlet dertill är — just hvad den franske förf:n förordar — *sjelfuppfostran*.

B. SKÖNLITTERATUR.

Rosa Arntson. Af Turdus Merula. Stockholm (P. B. Eklund) 1868. — 365 sidd. — Pris: 2,50.

Det er en kændsgjærning, at de såkaldte vilde mennesker ofte har taget skade af samkvæmmet med de europæere, som havde opdaget deres fjærne hjem. Denne kændsgjærning har vildledet endog store tænkere (t. e. *Rousseau*), som deraf har sluttet, at naturtilstanden, de vildes, var den bædste for hele menneskeslægten. Samme falske blik på menneskesamfundet i dets helhed har affødt en hel retning i digtekonsten med det formål for øje: at hæve naturen på konstens regning, at ophøje landlivet og nedsætte livet i de store stæder.

Hvori ligger nu grunden til dette falske syn på sagen? Vistnok deri, at man har fæstet blikket ensidig på *misbrugene* af de større ævner, rigere æmner og stærkere kræfter, som livet i de store stæder visselig yder til både åndeligt og timeligt velvær. Ti det bædst mulige brug af alt dette vil netop *lette* vejen til til »det ene nødvendige»; det er kun misbrug af disse gaver, som fører i modsat retning: misbrug til dovenskab istædenfor brug til arbejde, til nydelse istædenfor virksomhed, egenkærlighed for goddædighed, alle laster for alle dyder, kort sagt: misbrug til åndelig trældom istædenfor brug til åndelig frigørelse. Men: misbrug ophæver aldrig brug.

Forf. (forkortningen kan også sige: forfatterinden) viser os et ægte sundt og frisk naturbarn, opvåksen midt i Norrlands dejlige natur. Den yndige 16-årige *Rosa* er selv som en nysudsprungen rose, der drager sin næring af fjældets magre og tynde jordlag ved Ångermanna-ælvens bred, og føler sig glad og lykke-

lig derved. Den landlige rose omplantes i den veldyrkede haves fede jordbund (her billed på Stokholmslivet), den krydrede duft fra mange tusend konstig frændrevne blomster blander sig med fjældrosens, den er nærved at utfælde sig stærkere og dufte omskaps med dem; men kraften brydes, ormen gnaver roden, rosen knækkes og hensygnen. — Selve fortællingens indhåld bør ikke meddeles her; næppe vil nogen angre at have brugt nogle timer til at lære at kende dette af selve bogen.

Rosa er skøn, ej alene i det ydre; også hendes sjæl er virkelig *skön*. Men er den også *god*? Hertil tør man næppe uden videre svare: ja. Havde den inden hendes »omplantning» været præget af dybt, sædeligt alvår, havde sand og levende tro forinden slået rod i hendes hjærte, da vilde hun næppe bukket under i det blændende og overforfinede hovedstadsliv. Da vilde også fortællingens udfald blevet anderledes. Fasthålder man imidlertid fortællingens gang som grundlag for dommen over den, da kan man ikke tilbagehåle det ønske, at forf. vilde have fræmhævet, hvad det egentlig er, som knækker hende. Derved vilde hele fortællingen have vundet, den vilde fræmtrådt som et helgydt arbejde med sandt indre sammenhæng.

Skildringen af adskillige enkelheder er udmærket, om end af og til lidt bred.

Mange, som har ydet sin skærv til de nødlidende i Norrland, tænker sig vist dette ej alene som et fattigt, men tillige som et øde, stygt og uvenligt land. Hvis de vilde læse forf:ens mælende skildringer af den dejlige og storslåede norrlandske natur med de høje, skovklædte fjælde og skummende ælve, da fik de vist lyst til at gøre en sommerfærd derop. Og hvor let er det ikke nu at foretage slig en udflugt på dampens vinger! — I hine fjærne egnes folkeliv vil mange nordboer også finde meget på engang ejendommeligt og hjemligt. Legene er i alt fald næsten de samme som mangelstæds i Danmark.

Lige så ypperlig synes skildringen af livet i Stokholms fornæmste sælskabskredse for en menneskealder siden. Særlig bør fræmstillingen af Amaranter-ballet udhæves.

Både for landlivet og hovedstadslivet har forf:en et skarpt blik, og til at tegne dets skævheder en ikke mindre skarp, eller rettere: spids, pen. Om der også er noget overdrevet i udmalningen af kronfogdens familje oppe i Norrland, af den Grønbladske i Stokholm eller i de unge lapsedes letsindige samtale på »løvebænken» i teatret, så morer man sig dog derover under læsningen. Men

»ej blot til lyst» er disse med stærke farver udpenslede billeder: vår egen samtid kan endnu deri se sit eget vrængebilled i mer end en henseende.

I skrivemåden vil måske svenske, men næppe danske og norske læsere støde på en egenhed. Disse vil snarere have lettere ved at læse bogen, fordi forf:en har gjort et tilløb til indskrænkning af unødvendig medlydstvefåldning (konsonantfordobling). Den språkkyndige læser vil gennemskue den rigtige grundsætning, hvorfra forf. har gået ud. Om end almenheden, som ikke ser grunden, i forståelsen vil stødes over det uvante, bør forf:en dog næppe vende om på denne vej, men derimod søge at lære kende den noget nøjere. Det synes nemlig, som om forf. selv ikke altid har været på det rene med at bruge sin grundsætning i alle tilfælde. I alt fald viser sig der hist og her en ikke ringe usikkerhed i dens tillæmpning.

F. B.

Milly Lance. A novel. Cassels Magazine 1868.

Doktor Dendy var en temligen till åren kommen man, med fula drag, spenslig gestalt och en hy, i hvilken glansen af de guldstycken, han under sina dagliga sjukbesök insamlade, tycktes afspegla sig. Men doktor Dendy var icke blott en eftersökt praktiserande läkare, han hade äfven gjort sig ett namn såsom författare till en vidlyftig afhandling, kallad *Menniskohjertats patologi*, hvartill han ständigt fogade nya tillägg och erfarenhetsrön, i hopp att kunna uttömma ämnet och göra sina åsigtger för alla tider gällande. Ja, det var hans lifs mål att bli den erkändt enda auktoriteten i hjertesaker — fysiologiskt och patologiskt taladt, förstås!

På listan, som doktorn räckte sin kusk hvarje morgon då han steg i vagnen, befann sig sedan någon tid ett visst hus vid Calthorpegatan, och hvarje gång vagnen stannade derutanför, smög sig ett knipslugt leende öfver kuskens ärliga ansigte. Patienten vid Calthorpegatan var dock ingen annan än den gamle skröplige och grämlige tvärviggen, kaptan Lance. Men tvärviggen hade en dotter, en smärt, ljuslagd flicka om aderton år, med en rikedom af ljusbruna lockar och ett par stora, glänsande dufvoögon; och det var en vacker syn att se den unga flickan så tålig och öm vid tvärviggens sjukbädd — tyckte doktor Dendy. Efter det första besöket hos kaptan Lance erfor doktorn en underlig tryckning kring hjertat, som han förr aldrig observerat, och därför icke heller an-

märkt i sin ryktbara afhandling om detta organ. För hvarje besök upprepades och stegrades denna underliga känsla; men doktorn oroade sig icke deröfver, ty den medförde intet obehag; tvärtom. På vetenskaplig väg öfvertygade han sig slutligen, att hela fenomenet icke kunde vara något annat än en utveckling — en högst helsosam utveckling af sjelfva den normala hjertrörelsen.

Under tiden fortforo besöken vid Calthorpe-gatan. Doktorn var en samvetsgrann läkare och kunde ej undgå att noga öfvervaka sin patients tillstånd på samma gång han fortfor att observera sitt eget. En gång hade den underliga hjertrörelsen afbrutit honom midt under en vigtig konsultation; en annan gång kom den honom att darra på handen då han skulle företaga en operation, och slutligen inträffade det besynnerliga, att den tystade honom, just då han inför ett talrikt auditorium ville bevisa riktigheten af sin teori om lagarne för hjertrörelsen. Då måste doktorn företaga en noggrann undersökning, hvilken ledde till det öfverraskande resultatet, att hjertats stegrade pulsering måste hänföras till en för honom sjelf dittills okänd kraft, den i dagligt tal så kallade *kärleken*.

Följden blef en förklaring i gammalmodig ordning — ett högljudd och jubilerande ja af fadren, — ett skyggt och tvekande af dottern — samt ett ännu knipslugare löje kring den väntande kuskens läppar. Bleknande och med skrämnd blick bad Milly blott om uppskof till dess fadrens helsa stadgat sig. Doktorn biföll; besöken blefvo allt tätare och kaptenen tillfrisknade långsamt — men säkert. Förhållandet mellan de trolofvade var vänligt; doktorn visste sig ega och förtjena Millys tacksamhet och aktning. Han såg att hon öfvervunnit sin skygghet; men ännu spårade han förgäfvnes efter symptomerna till någon utvecklad hjerterörelse också hos henne. En dag, då de sutto och språkade, roade han sig med att undersöka innehållet i hennes sykorg, och fann der bland annat en visitbok i kinesiskt arbete, och i visitboken blott ett enda kort — porträttet af gifvaren, en ovanligt vacker, ung man. »Det var kusin Mark, chef för ett handelshus i Hongkong,» upplyste Milly, i det en svag rodnad färgade hennes kinder. Doktorn hade aldrig hört talas om kusin Mark. »Nej; han hade på tvenne år icke varit hemma; men han skref ofta — skref mycket roliga bref; — ville doktorn läsa dem?» — Nej. Doktorn tackade Milly; iakttog helt tankfull den svaga rodnaden på hennes kinder och det hastigare höjandet och sänkandet af hennes bröst; lade der-efter brefven och kortet tillbaka i sykorgen, kysste henne på

pannan och gick, hviskande för sig sjelf: »Gud ske lof att han är i Hongkong!»

Men hvem träffar han en vacker dag vid Cathorpe-gatan, om ej sjelfva kusin Mark — nyss anländ från Hongkong. Doktorn såg genast att porträttet icke gjort honom full rättvisa. Han var en ung, reslig, välbildad man med brun hy, klara blå ögon och den vackraste tandrad, framglänsande bakom ett gladt och ungdomsfriskt leende. Milly var blekare än vanligt, undvek kusinens blick, svarade helt enstafvigt på hans ifriga frågor, vände sig oroligt bort från de vackra gåfvor han medfört och utbredd omkring henne, samt begagnade första förevändning att aflägsna sig. Doktorn följde henne med forskande blick, såg huru kusinens ansigte mörknade, och då den unge mannen, med ett plötsligt och kallt afsked, stod i begrepp att gå, erbjöd han sig att föra honom till City i sin vagn.

Förtviflad öfver Millys för honom oförklarliga köld, skulle den unge älskaren qväfvas, om han ej finge ge luft åt sina känslor. Doktorn får sålunda lyssna till en glödande berättelse om den tillgifvenhet, som alltifrån barndomen förenat de båda kusinerna och småningom öfvergått till en varm, men outtalad kärlek, hvars lön den unge mannen, sedan han lyckats förvärfva sig en oberoende ställning, nu kommit att skörda, men i stället mötts af en köld och en liknöjdhet, som beröfvade honom ända till sjelfva hoppet om den lycka, på hvilken han gjort sig så viss.

»Men hvad skall ni tänka om mig!» utbrister slutligen Mark. »Hvad bryr ni er om ett krossadt hjerta mer eller mindre! Hvad vet ni om en hopplös kärlek! Intet, naturligtvis intet!»

»Naturligtvis intet!» upprepade doktorn. »Hur skulle jag veta något om människohjerta!»

Då doktorn aflemnat den förtviflade älskaren hos hans skeppsredare, återvände han till huset vid Calthorpe-gatan, inträdde med sina vanliga ljudlösa steg i förmaket, men stannade vid anblicken af Milly, gråtande nedböjd öfver kusinens bref och porträtt. — Ett svagt anskri — en bönfällande blick — ett sakta framstammat: »O! var god emot mig! Jag ville just bränna dem!» — derpå en störtflod af tårar — se der det mottagande fästmannen fick.

»Var icke rädd för mig,» bad han. »Icke för allt verdens guld ville jag göra dig ett ögonblicks smärta! Men dina pulsar flyga — ditt hjerta slår dubbel takt — Ah! du är sjuk! Jag måste skriva något åt dig. Men lofva då också att taga mitt läkemedel efter bokstafven.»

Dermed räckte han henne ett papper. Hon studsade — det innehöll ej de vanliga kabbalistiska tecknen — hon kunde läsa — ja hon förstod det. Det lydde som följer:

R. »Tag kusin Mark med dig till kyrkan och blif ju förr desto hellre hans lyckliga maka. Gud välsigne dig!»

John Dendy,

Med. D.

Det var det första och sista recept af doktor Dendys hand, som icke var skrifvet på latin.

Då han kom hem satte han sig till skrifbordet, i det han tänkte: »Nu bör jag kunna fullborda min afhandling. Det är också hög tid, att dömma af det sista jag lärt om mitt älsklingsorgan. Jag vet nu att människohjertat i sig sjelft är endast ett svagt, bräckligt och oroligt verktyg, samt att det gifves ett hjertlidande, för hvilket ingen bot finnes i hela farmakopéen. — Dock! skam den som genast ger allt förloradt!» Och härmed skref han:

»Arbete — strängt arbete för andra botar månget lidande; och skulle det ej bota, skall det dock hindra patienten att tänka på sitt onda.»

Den lilla berättelsen, hvilken vi här helt fritt återgifvit ur minnet, står att läsa i Cassels Magazine för 1868 och är ett godt bevis på huru en skicklig hand kan inom en liten rymd inlägga en hel verld af goda och styrkande tankar.

Smaaskizzer fra en Islandsreise i Sommeren 1867, af *Benedicte*. Kjøbenhavn, 1869.

Hvem har ej ännu på gamla dagar nog mycket af barnet i sig, för att glädjas då man vid julen mottager ett paket med utanskrift af okänd hand? Vi kunna åtminstone för vår del icke fränsäga oss denna svaghet. Med glad undran mottogo vi således förliden jul ett sådant der hemlighetsfullt paket; bröto skyndsamt förseglingen, uppvecklade omslagen och stannade först då vår blick träffades af följande rader, tecknade med en rask, men dock om fyllig mjukhet vittnande hand:

»Jeg sender Dem en Bog, en ganske lille;
Den be'er om Hus og Ly og Øine milde.

Den hilser Dem fra en beslægtet Aand,
Der gjerne knyttet med *Dem* Venskabsbaand.

Den har i Ydmyghed lidt at fortælle:
 »Smaaskizzer«, veed De, kan om Smaat kun mælde.

Og Giverinden selv er af de Smaa.
 De »Ventende«, der kan taalmodigt staa,

Og see paa Livets mange Perspektiver,
 Der Glæde snart, snart Hjertesorg os giver.

Hun er, tiltrods for mangan Smærtens Daab,
 Som i sin Ungdom, fuld af Liv og Haab.

Naar »*hemmets tidsskrift*» hun sin Hilsen sender,
 Da haaber hun den Hilsen er til Venner,

Der over Fjeld og Sund alt Haand har rakt
 Til Nordens Qvinders ømme Venskabspagt;

Da haaber hun, den Pagt sit Baand vil slynge
 Med Hjertefryd om alle *dem*, der synge;

Om alle *dem*, der med et freidigt Sind
 Kan bruge Pen og Ord og Tankespind,

Ja, Naal og Teen og *Mangors* *) Kogebøger;
 Om alle *dem*, der sig en Stilling søger;

Om alle *dem*, der Timer give maa,
 Om alle *dem*, der pleie tro de Smaa;

Om *Hver* og *En*, hvem Kjærlighedens Fylde
 Har lært et Smil i Hytten at fremtrylle;

Om alle *dem*, der gjæste Fængslets Vraa
 Og »*salig er Barmhjertighed*» forstaa;

Om alle *dem*, der leve dulgt og stille,
 Og Hjemmets trange Kaar med Flid formilde!

Ja, slyng Dig fast, Du rige Venskabsbaand,
 Og vær blandt Nordens Qvinder Samfundsbaand!

---

*) Fru *Mangor* har — med hensyn til Kågebøger — været det samme for Danmark som Fru *Hanna Vinsnes* for Norge (se T. f. H:s 10:de årg. 6:te h.).

Med hjertat värmdt af den systerliga helsningen och själen full af de glada framtidstankar den uppkallat, bortlade vi den lilla sången, funno derunder de ofvannämnda småskizzerna, och sutto snart fördjupade i betraktande af de täcka och omvexlande teckningar, Benedicte här med lätt och skenbart flygtig, men dock alltid träffande, stundom mästerligt karakteriserande hand utkastat.

»Vil Virkeligheden opfyldte Phantasiers Løfter?» frågar sig Benedicte, då hon gått ombord, för att anträda färden till »det gamle Stammeland», hennes egen fäderne-ö: Island. »Begyndelsen var suur.» Regnet sqvalade ned och fartyget hade icke mer än sex kojer för femton damer. Men Benedicte är en erfaren resenär, hon vet att »Reiselivets store frugtbringende Hemmelighed» är »at lade fem være lige», och tack vare denna förträffliga konst, bibehåller hon icke allenast sjelf, under resans alla vexlande skiften, ett orubbligt godt lynne, utan meddelar äfven den goda Guds gåfvan åt sina medresande och, bland dessa, främst åt sina läsare. Det är således med verkligt nöje man följer henne, alltifrån den bedröfliga 11:te Juni — hennes förhoppningars graf — då hon, hittills en verklig sjöhjelte, »måste følge med den almindelige Strøm og blive søsyg», om icke annat, så för att få tiden att gå — ända till långt fram på sensommaren, då hon lemnar oss medan höet ännu doftar på det isländska »tunet».

Huru gerna skulle vi ej med läsaren stanna vid några af de mellanliggande stationerna — göra en uppfriskande morgonvandring på däck sedan stormen och sjösjukan lagt sig — aflägga ett hastigt, men minnesvärdt besök på Færöarne — och derefter med förf:nan taga en första anblick af Island, den »hægsælde hrimhvita Moder — Fjallkonan frid!» (»den hugstora, rimhvita modren — Fjellqvinnan den sköna»). Och när vi sedan blifvit invigda i det kosmopolitiska Reykiavikslifvet*), hur gerna skulle vi ej följa med på den äfventyrliga färden till Nordlandet, öfver isfjell och hedar, »jökklar» och stenöknar, genom »rislende» elfvar och gapande hålvägar, omvexlande då och då med en grönskande ängsbit, eller en »Fjeldskraaning», bevuxen med det »blomfagra» gräs. Ja, icke nog härmed; vi skulle vilja bjuda läsaren på icke mer och icke mindre än ett isländskt bröllop; derifrån låta honom följa de nygifva hem, och slutligen, vid Be-

*) Se »Min første Soirée i Reykiavik», meddelad i förra årgången af Tidskrift för hemmet.

nedictes hand, införa honom i det isländska hem- och familjelivets alla egendomliga förhållanden.

Men då nu allt detta icke låter sig göra, få vi inskränka oss till en enda natt — en midsommarvaka i Thingvalla kyrka — vid Benedictes sida:

»Døren aabnes til den lille Kirke,» berättar förf:n. »Det forekommer mig, at der slaar mig en klam Liiglugt imøde. Det er naturligviis Indbildning. De islandske Kirker bruges paa denne Aarstid alt for meget til at huse indeklemte Luft.

Men det hjælper ikke. Indbildningen er ogsaa en Potentat, ja en Tyrant, naar den kan komme til. Alt dreier sig vnder sig omkring for mit Øie...

»Vil De ikke tage det tunge, vaade Rideskjørt af,» spørger den elskværdige *Thorun*.... »Kom nu, Kjære, det er blot den første Dag, at man bliver træt...»

»Jeg vilde... Jeg vilde gjerne ud i den friske Luft. Her er saa kvalmt.»

Men der er ikke længere Tale om, at den friske Luft kan hjælpe. Naturen hjælper sig selv med en dyb Afmagt.

»*Hverning liter Ydur,*» lyder det om mig fra alle Kanter, da jeg, efter en lang Udflugt i de os ubekjendte Regioner, atter aabner Øinene i den lille Kirke.

»Hvorfor mon jeg ligger i en Kirke? *Der* lægger man jo ellers kun de Døde.» Det er den første Tanke, der baner sig Vei gennem mit feberhede Hoved.

Det fremmede Tungemaal klinger haardt i mine Øren, og jeg søger forgjæves at orientere mig i den mig ubekjendte Omgivelse. Hvorfor og hvorledes er jeg kommen i den?

»Er De syg?» spørger *C*.

»Nei,» faaer jeg endelig med Nød og neppe frem. »Kun lidt træt. Jeg vil see at sove. Mange tak.»

»Skal jeg vaage hos Dem?» spørger *Groa*.

»Nei, tusind Tak, jeg er ganske vel. God Nat.» Og for at berolige al kjærlig Ængstelse, lader jeg, som om jeg sov.

Der bliver stille i den lille Kirke. Alle sove undtagen jeg, der gjør forgjæves Forsøg paa at følge det givne Exempel. Det er umuligt.

Der er, som alt oftere bemærket, ingen Forskjel paa Dag og Nat i den korte islandske Sommer. Men Regnen, der uafbrudt pidsker paa Kirkens Vinduer, frembringer, ikke blot en dæmpet, men ogsaa en usikker og sittrende Belysning, og det er i denne, at jeg begynder at undersøge mit første islandske Natteherberg.

Der staar det lille Altar, med de hellige Kar. Præstens Altarbog ligger derpaa; hans Messehagel ved Siden af. Det er Natten mellem Mandag og Tirsdag. Alt seer ud, som om Søndagsgudstjenesten lige var endt.

Hvor besynderligt! At skulle lægge sit Hoved ned for at sove her paa denne Plet, hvor mangan troende Kristen har knælet i Ydmyghed for sin Frelser og lyttet til den liflige Indbydelse: »Kommer hid!»

Jeg stirrer og stirrer paa det lille Altar, indtil jeg synes, at jeg selv knæler med Menigheden og fremstammer: »Gud vær mig Synder naadig!»

Men skjøndt Bønnen kommer fra min Sjæls inderste Dyb, føler jeg dog, at Omgivelsen er en Illusion, som jeg maa ud af. Jeg reiser mig heelt op og forsøger at gjøre nogle Skridt, uden at falde over de sovende Skikkelser, der have leiret sig omkring mig. Der ligger *Torfhildur*, med Hænderne foldet over Brystet, og støtter, som jeg nylig selv gjorde det, sit Hoved paa Altarets nederste Trin. Ved hendes Fødder ligge *Thorun* og *Anna*, Arm i Arm paa det bare Gulv, svøbte i deres Kapper, hvad der dog ikke hindrer dem i at sove sødeligt, som man sover, naar man er 17 Aar, og har hele Livets Herlighed i Haabets Perspektiv.

Jeg bøier mig et Øieblik over de tvende Roser, der synes at voxer paa een Stilk, og nynner sagte:

»For hun er saa ung og saa yndig seer hun ud.»

Opfyldt af det sidste, smukke Billede, vandrer jeg med sagte, lydløse Skridt op og ned i den lille Trækirke. Bevægelsen gjør mig godt. Hovedet klares. Al Feber er forbi, og jeg begynder at tænke paa, om jeg dog ikke som et andet fornuftigt Menneske skulde see at faae mig en Søvn og samle Kræfter til næste Dag.

Tilfældigt løfter jeg mine Øine mod den lille tarvelige Prækestol. Som lynslagen af Rædsel standser jeg foran denne. En dødbleg Skikkelse, der bærer en lille sort Kalot paa sit Hoved, rokker frem og tilbage, og synes at ville tale.

Er det et Sendebud fra de Dødes Rige? Er det en af Thingvallas fordums Præster, hvis Gjenfærd besøger Skuepladsen for hans Jordlivs Virksomhed? Han gjør ingen Mine til at nærme sig, intet Forsøg paa at benytte sig af sit Spøgelse-Prærogativ til uhindret at skride gennem Tid og Rum. Nei, han er midt i sin rolige Embedsgjerning og holder en lydløs Præken for en usynlig Menighed, hvis Aandeskikkelser maaskee omringe mig. Og jeg staar her allene! Den Levende blandt alle disse Døde! Fastnaglet til Pletten, uden at kunne røre Haand eller Fod!

En panisk Skræk kan, ifølge sin Natur, kun vare meget kort. Min isnende Angst viger ogsaa snart for Følelsen af, at jeg oplever noget Overordentligt. Jeg vil tage Mod till mig. Jeg vil benytte mig af Situationen, og selv tiltale den Skikkelse, der har indgydt mig slig en Rædsel... jeg vil...

Ja, hvad mere Nonsens jeg har villet, husker jeg nu ikke længere, skjøndt jeg ikke tvivler paa, at jeg har apostroferet Gjengangeren paa Prækestolen i ligesaa pathetiske Udtryk som Prinds Hamlet apostroferede sin Faders Aand.

Men midt i min pathetiske Iver standses jeg af en noget materiel Lyd, der ligner en stærk Snorken saa grandgiveligt, at alle Gjengangerhistorier faae Fødder at gaee paa. Jeg iler uvilkaarligt op ad de faa Trappetrin til Prækestolen, snubler over en Bylt Tøi, griber, for at holde mig fast, den rokkende Skikkelse i Nakken og beholder i Haanden — den skikkelige *Groas* lille islandske Hue med samt dens lange Qvast.

Hun vaagner ikke af mit noget drøie Tag, men fortsætter i uforstyrret Ro at snorke og at rokke, vist uden at ane den Rolle, hun isøvne har spillet.

Det er et koldt Styrtebad. Men det gjør mig godt. Jeg rydder rigtig pænt op i den lille Kirke, retter paa mit eget forstyrrede Toilette, hilser et Glimt af Morgensolen paa Ruderne, og siger et muntert Godmorgen til mine Ledsagerinder, der, efterhaanden som de vaagne op, forbauses over at see mig siddende i Kirkens forreste Stol, beskjæftiget med den islandske Psalmebog. Ja, det forbauser dem maaskee ligesaameget som den blege, rokkende Skikkelse inat har forfærdet mig, thi der har naturligviis igaarftes, da jeg laa afmægtig foran Altaret, *sub rosa*, været Tale om, at maatte sende mig med Protest tilbage til Reykiavik.

Med en deilig Morgenpsalme slutte vi den uhyggelige Nat i Thingvalla Kirke, og gaee derpaa over i Præstegaarden for at drikke Kaffe.

Men jeg lover i mit stille Sind, at jeg aldrig mere i mit Liv skal profanere nogen Kirke med at bruge den til Natteherberge.

Härmed hafva vi blott velat gifva en försmak af de isländska skizzernas behag — tillräcklig att öfvertyga läsaren att de hålla allt, och mer än den anspråkslösa titeln utlofvar.

Poor Humanity, by the author of »No church», är ett arbete som kan betraktas ur två olika synpunkter. Det utgör nemligen på en gång en samvetsgrann och djupt gripande skildring af det nutida engelska samhällslifvet, och en melodramatisk framställning af ett mord, begånget af en aktad prest, men under så för mildrande omständigheter att brottslingen bibehåller läsarens medlidande och aktning äfven sedan brottet blifvit fullt bevisadt. Ur den senare synpunkten sedd väcker naturligtvis berättelsen allvarliga anmärkningar. Ingen kan förneka att ju ej andligt högmod, likasom hvarje annan art af dödssynd, går för fall och stundom kan nedsjunka just till det slags förnedring, hvaremot det tror sig allra bäst väpnadt; ej heller att i allmänhet hederliga och rättänkande menniskor, då de gifva vika för någon plötslig frestelse och en gång afvika från det rättas väg, ofta öfverträffa i bedräglighet sådana, som lefva ett medvetet och beräknadt dåligt lif. Icke heller kan man förmena diktaren att göra dessa

och dylika sanningar till föremål för sin framställning. Men en sådan skildring får ej göra anspråk på att framställa lifvets vanliga förhållanden, ty den blir då ej blott osann men äfven orättvis, och den får icke heller till den grad vädja till läsarens deltagande för den brottslige att brottets afskyvärdhet derigenom förringas. Till båda dessa fel gör sig dock förf:n af »Poor humanity» skyldig.

Detta hvad beträffar den yttre sammansättningen af den gripande skildringen. Deremot kan man ej nog beundra hvad vi skulle vilja kalla berättelsens innersida, der förf:n, allt under det han med skonslös trohet afmålar den beräknande brottslingens depravation i dess mörkaste och smutsigaste skiftningar, tillika framdrager denna det godas röda tråd som blandar sig med varpen och inslaget af den menckliga naturen, äfven då den är som mest förnedrad, eller visar huru förbrytare af alla slag och grader äro ursprungligen formade af ett och samma grundämne, detsamma hvarur de visaste och dygdigaste af vårt slägte danats: *Poor humanity*.

Flirts and Flirts, or a season at Ryde, är ett slags reflex af den vexlande, glimrande, intet görande och dock ständigt småsysslade hop, som upptar hotellerna och promenaderna vid den eftersökta badorten på ön Whight. Boken, lika underhållande såsom lektyr som betydelsefull såsom sedemålning, liknar en rörlig panorama, och förf:n en liflig förevisare, som förklarar de vexlande tafflor. Genom den för öfrigt helt lösligt hopfogade berättelsen går en tråd af verkligt intresse, hvilken, likt hvardagslifvets små händelser, synes utgöras blott af tillfälligheter, den ena slumpvis länkad i den andra, men i sjelfva verket har sin rot i de olika personernas karakterer och handlingssätt och utspinner sina fibrer genom hela deras lif. — Sedemålningen innebär ett strängt gif akt! för tidens unga damer.

C. PERIODISK LITTERATUR.

Tidskriften **Framtiden** har i sina sista häften meddelat flere värdefulla uppsatser om skolväsendet, bland andra en af Olof Eneroth om qvinnans deltagande i skolvården, hvilken synes oss vittna om en klarhet och frihet i åsichter samt en hofsamhet i tillämpningen, som man blott sällan finner förenade. Vi återkomma en annan gång till den värderika uppsatsen.

Tidskrift för Lagstiftning, Lagskipning m. m. 5:te och 6:te årg.

Ha vi ej alla någon gång påträffat en af dessa stränga, lagbundna personligheter, under hvars kärftva, regelräta väsende man aldrig misstänkt ett hjerta kunna klappa, förr än det i något obehagadt ögonblick plötsligt brutit ut i ord eller handling af den äkta kärlekens art? Ett sådant slags personlighet är den nämnda tidskriften. Under ett strängt och allt annat än inbjudande yttre gömmer också den ett för människoväl och människorätt klappande hjerta, hvilket, när man minst anar det, spränger sitt fångsel för att föra kärlekens, ja frihetens talan. Ett par sådana der hjerteutbrott är det vi här ville påvisa. Läs t. ex. om förbättringsanstalten för unga fångar i *Val-d'Yèvre*, (5 årg. p. 770) och säg sedan om den ej är ett verkligt kärlekens källsprång midt ur lagens hårda klippa. Läs sedan äfven om behofvet af en reform i vår fångvård, (6 årg. p. 183) och du skall medge att om också formen här bär den häfdvunna lagstilens hårda och torra prägel, klappar dock hjertat för medmänniskors väl hörbart derunder.

Hade ej Red:n haft en half förhoppning att af en, för hennes läsare kär och välkänd, qvinlig hand erhålla en beskrifning på räddningsanstalten i *Val d'Yèvre*, skulle hon längesedan meddelat den här nämnda skildringen. Förvånande är att tidningspressen ej upptagit den, och i och med detsamma gifvit frågan om en reform af fångvården den plats bland dagens viktigaste angelägenheter, som hon otvifvelaktigt förtjenar.

D. FORNKUNSKAP.

Kort nordisk Gudelære og Oversættelse af vedkommende Dele af Eddaerne, ved *E. Jessen*. Kjøbenhavn 1867.

Geijer må säga hvad han vill, så innebära dock de gamla eddasångerna ett rikt stoff för konstnärlig behandling. Men det får icke tagas ur andra hand; ned i sjelfva grufvan måste konstnären gå, för att sjelf bryta upp den rika malmen, smälta, rena och hårda den, tills han får fram det glänsande stålet, i hvilket forntidslifvet kan återspeglas, belyst af nutidslifvets högre ljus. Men äfven detta är ej nog, om icke den allmänhet, för hvilken han diktar, kan följa honom och förstå betydelsen af de bilder han återspeglar. Ett medel härtill är D:r E. Jessens öfversättning af de viktigaste eddasångerna, hvilken af kännare berömmes såsom synnerligt trogen. Särskildt bör man vara tacksam för rättelsen af de på senare tider förfuskade namnen, samt

tolkningen af deras fördolda betydelse: så t. ex. Bævrost (i st. f. bifrost) = skälfvande stig; Nåstrand (i st. f. Nastrand) = likstrand m. m. Många gammalnordiska ord, bibehållna i svenskan, men bortlagda i danskan, har D:r Jessen återupptagit, så t. ex. *børje*, (o: begynde), *grind* (o: sprinkelværkslåge), *lynde* (o: karakter, gemyt) m. m.

Det värdefulla arbetet bör bli välkommet äfven för oss, svenskar, hvilka ännu ej, så vidt vi veta, ega något motsvarande.

Reader.

22. Nöden och Hjelpen.

Den svenske odalmannen har ej varit van att klaga; minst af alla den småländske. Byggande i det längsta på det gamla tålamo-
dets kraft, klandras han till och med nu för det han klagat för sent. Nöden för dagen bar han länge utan knot; men vid tanken på framtiden svek modet, och

*Från plöjd men osådd teg, en röst
Liksom en brusten sträng hörs bäfva:
»En brödlös vår! En skördlös höst!
Hur tungt, hur bittert tungt att lefva!»*

Den bäfvande rösten förklingar ej ohörd. Ögon tåras — hjertan vekna — milda händer räckas och inom kort tillströmma gåfvor på alla vägar, direkta och indirekta.

Utomordentlig nöd kräfver utomordentlig hjälp; och ehuru mängden säkerligen delar F—ns åsigt*), att den omedelbara gåfvan, gifven hellre med uppoffring af ett nöje, än som betalning för ett sådant, bär mesta välsignelsen med sig, såsom återverkande äfven på gifvaren, kan dock ingen undgå att glädja sig äfven öfver den indirekta hjälpen, så vidt som den tillkommit genom medel, som låta förena sig med den kristliga kärlekens allvar och — ansvar.

Icke blott inom landet, äfven i Norge och Danmark, i Paris och Amerika, pågå insamlingar för de nödlidande småländningarne. Den i Danmark — en af de första som anordnades —

*) Se den första artikeln i detta häfte om: Nöd och sällskapsnöjen, sid. 73.

uppgår redan till öfver 20,000 R:dr, i, som vi tro, endast direkta gåfvor.

Om det för den enskilde alltid är tungt att nödgas emottaga gåfvor, är det icke mindre så för ett helt folk. Det enda, som kan upphäfva förödmjukelsen och lindra smärtan, ja vända henne i glädje, är den kärlek, hvarom gåfvan vittnar. Tacksamheten mot ädla gifvare får dock ej undantränga den folkliga själfkänslan. Måtte vi ihågkomma att allmosan i sig själf icke är något annat än ett nödbröd, innebärande för emottagarens moraliska kraft en lika bedräglig näring, som mossan och barken för den fysiska. Måtte själfva tacksamheten uppkalla oss till fördubblade ansträngningar — *hjelpen* mana till *sjelfhjelp* — icke blott på det vi må undgå egen förödmjukelse, men äfven på det vi må kunna i vår ordning hjälpa, och ej nödgas undanskylla oss med egen vanmakt, då

»förfrusen står vår grannes åker».

Esselde.

Svar på Red:ns spörsmål om härledningen af ordet »Mamma».

(Art. Moderen og Modersmålet, sid. 78.)

»Adskillige Børn paa Island kalde unegtelig Faderen *pápi* (eller endog, skjøndt sjeldent, »*pabbi*») og Moderen *mamma*; men begge Udtryk lyde lidt fremmed og have Anstrøg enten af Spøg eller af Fornemhed. De ere sikkert indkomne fra de romanske Sprog. Jeg kjender intet Spor af dem i Oldnordisk.

Jeg har intet imod at nævnes som den, der har meddeelt denne yderst ubetydelige Oplysning.

K. Gislason.